

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему **Формування ефективної системи фінансової безпеки
ТОВ «Бротектек»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0739-уб
спеціальності 073 Менеджмент
освітньої програми управління фінансово-
економічною безпекою

В.В. Зінченко

Керівник д.е.н., професор Андросова О.Ф.

Рецензент к.е.н., доцент Лепьохін О.В.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 073 Менеджмент,
освітня програма управління фінансово-економічною безпекою

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

« ____ » _____ 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Зінченко Віталію Володимировичу

1. Тема роботи: Формування ефективної системи фінансової безпеки ТОВ «Бротектек».
керівник роботи: Андросова Олена Федорівна, д.е.н., професор
затверджені наказом ЗНУ від 18 червня 2020 року № 810-с.
2. Строк подання студентом роботи: 2 грудня 2020 року.
3. Вихідні дані до роботи: навчальні посібники, монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, фінансова звітність підприємства ТОВ «Бротектек».
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): розглянути економічну сутність та функціональні засади фінансової безпеки підприємства; дослідити вплив ризиків на фінансову безпеку підприємства та особливості управління ними; опрацювати методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства; здійснити аналіз показників фінансового стану ТОВ «Броктек» в системі управління фінансовою безпекою підприємства; обґрунтувати запровадження на підприємстві інструментів управління діловою активністю; удосконалити структуру капіталу ТОВ «Броктек» з урахування фінансових ризиків.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 21 рис., 15 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Андросова О.Ф., професор	13.07.2020 р.	20.08.2020 р.
2	Андросова О.Ф., професор	21.08.2020 р.	01.10.2020 р.
3	Андросова О.Ф., професор	02.10.2020р.	13.11.2020 р.

7. Дата видачі завдання: 18 червня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	18.06.2020 р. – 30.06.2020 р.	виконано
2.	Виконання вступу	01.07.2020 р. – 12.07.2020 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	13.07.2020 р. – 20.08.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	21.08.2020 р. – 01.10.2020 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	02.10.2020 р. – 13.11.2020 р.	виконано
6.	Формування висновків	14.11.2020 р. – 23.11.2020 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	24.11.2020 р. – 30.11.2020 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	02.12.2020 р.	виконано

Студент _____ В.В. Зінченко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.Ф. Андросова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Л.А. Бехтер
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 106 с., 21 рис., 15 табл., 74 джерела, 4 додатки.

Об'єктом дослідження є процеси формування ефективної системи фінансової безпеки на підприємстві ТОВ «Броктек».

Предметом дослідження є методичні підходи та принципи впровадження системи управління фінансовою безпекою підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження теоретико-методичних засад формування системи фінансовою безпекою підприємства й обґрунтування рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

Методи дослідження: діалектичного пізнання, теоретичного узагальнення, системного аналізу, причинно-наслідковий аналіз, табличний і графічний.

–Одержані результати та їх новизна: удосконалено структуру капіталу підприємства з урахування критерієм компромісної оптимізації рівня рентабельності власного капіталу та рівня фінансових ризиків втрати платоспроможності та фінансової стійкості; набуло подальшого розвитку формування діагностичного інструментарію управління діловою активністю підприємства заснованого на систематизації методів аналізу, інформаційних джерел, показників, які слугуватимуть базою для прийняття управлінських рішень та дозволять забезпечити підприємству відповідний рівень фінансової безпеки.

Сформульовані в кваліфікаційній роботі магістра теоретичні узагальнення та практичні рекомендації щодо формування ефективної системи управління фінансовою безпекою можуть бути застосовані на підприємствах.

ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, КАПІТАЛ, ЛІКВІДНІСТЬ,
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ

SUMMARY

Qualifying work: 106 pp., 21 fig., 15 tab., 74 references, 4 annex.

The object of the study is the process of forming an effective system of financial security at the company «Broctek».

The subject of the study is the methodological approaches and principles of implementation of the financial security management system of the enterprise.

The purpose of the master's qualification work is to study the theoretical and methodological foundations of the formation of the system of financial security of the enterprise and substantiation of recommendations for improving its efficiency.

Research methods:

The following methods of economic research are used in the work: dialectical cognition (development of categories «financial security of the enterprise» «risks»); theoretical generalization, system analysis (definition of financial security as an economic category, improvement of quantitative and qualitative methods of financial security assessment); causal analysis (changes in the level of financial security of the enterprise); tabular and graphical (characteristics of the aggregate indicators of the state and dynamics of financial security of the enterprise).

The information base for writing the qualification work consisted of: textbooks, manuals, monographs and periodicals of domestic and foreign scientists. In addition, the financial statements of «Broctek» LLC were used.

The obtained results and their novelty: the capital structure of the enterprise is improved taking into account the criterion of compromise optimization of the level of return on equity and the level of financial risks of loss of solvency and financial stability; further development of the formation of diagnostic tools for managing business activity of the enterprise based on the systematization of analysis methods, information sources, indicators that will serve as a basis for management decisions and will provide the company with an appropriate level of financial security.

The recommendations formulated in the master's qualification work are a

methodological basis for ensuring the financial security of the enterprise. The main provisions of the qualification work are brought to the level of methodological developments and recommendations, can be used in the practice of the enterprise.

BUSINESS ACTIVITY, EFFICIENCY, CAPITAL, LIQUIDITY,
FINANCIAL SECURITY, FINANCIAL STABILITY

ЗМІСТ

ВСТУП	8
1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1 Економічна сутність та функціональні аспекти фінансової безпеки підприємства	11
1.2 Управління ризиками в системі фінансової безпеки підприємства.....	23
1.3 Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства	29
Висновки до розділу 1	38
2 ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «БРОКТЕК»	40
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	40
2.2 Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства	46
2.3 Аналіз фінансової стійкості підприємства	52
Висновки до розділу 2	68
3 ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «БРОКТЕК»	70
3.1 Оптимізація рівня фінансових ризиків підприємства з урахуванням структури джерел фінансування.....	70
3.2 Запровадження ефективних інструментів управління діловою активністю підприємства	84
Висновки до розділу 3	93
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

Сучасний розвиток економіки України характеризується швидкими змінами факторів внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, що викликають загрозу його фінансовим інтересам, спричиняють високий рівень фінансових ризиків. Здатність підприємств вчасно та адекватно реагувати на зовнішні загрози в ринковому середовищі, розробка заходів щодо зменшення їхнього впливу є запорукою успішного функціонування на ринку. Існування ефективної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист підприємства від загроз є однією із найважливіших умов забезпечення стійкого зростання підприємства та формування позитивних результатів його фінансової діяльності.

Теоретичні засади формування та забезпечення фінансової безпеки підприємств досліджуються у світовій та вітчизняній науковій літературі. Протягом останніх років суттєвий вклад у дослідження зазначеної тематики внесли такі вітчизняні науковці, як: О. Ареф'єва, О. Барановський, Д. Баюра, І. Бланк, М. Бутко, О. Василик, М. Войнаренко, К. Горячева, М. Єрмошенко, Т. Кузенко, В. Лук'янова, В. Мунтіян, В. Нижник, Н. Хрущ, Л. Шемаєва та ін.

Незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, більшість із них присвячено питанням розвитку та формуванню фінансових важелів та підсистем фінансової безпеки підприємства. Серед проблем теоретичного забезпечення фінансової безпеки підприємства передусім можна назвати відсутність єдиної точки зору щодо визначення складових фінансової безпеки підприємства та методик їх оцінки, відсутність напрацювань щодо системи забезпечення фінансової безпеки підприємств ще залишаються невирішеними проблемні питання впровадження механізму управління фінансовою безпекою підприємств, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження теоретико-

методичних засад формування системи фінансовою безпекою підприємства й обґрунтування рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

Виходячи з цієї мети, було опрацьовано такі завдання дослідження:

- розглянуто економічну сутність та функціональні засади фінансової безпеки підприємства;
- досліджено вплив ризиків на фінансову безпеку підприємства та особливості управління ними;
- опрацьовано методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства;
- проведено аналіз показників фінансового стану ТОВ «Броктек» в системі управління фінансовою безпекою підприємства;
- обґрунтовано запровадження на підприємстві інструментів управління діловою активністю;
- удосконалено структуру капіталу ТОВ «Броктек» з урахування фінансових ризиків.

Об'єктом дослідження є процеси формування ефективної системи фінансової безпеки на підприємстві ТОВ «Броктек».

Предметом дослідження є методичні підходи та принципи впровадження системи управління фінансовою безпекою підприємства.

Методичною основою кваліфікаційної роботи є положення сучасної економічної теорії, викладені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, які висвітлюють фундаментальні основи визначення фінансової безпеки та стійкості підприємств.

У роботі використано такі методи економічних досліджень: діалектичного пізнання (розвиток категорій «фінансова безпека підприємства» «ризик»); теоретичного узагальнення, системного аналізу (визначення фінансової безпеки як економічної категорії, удосконалення кількісних і якісних методів оцінювання фінансової безпеки); причинно-наслідковий аналіз (зміни рівня фінансової безпеки підприємства); табличний і графічний (характеристика сукупних показників стану та динаміки фінансової безпеки

підприємства).

Інформаційну базу для написання кваліфікаційної роботи становили: підручники, навчальні посібники, монографічні та періодичні видання вітчизняних та зарубіжних вчених. Окрім того, використовувалася фінансова звітність підприємства ТОВ «Броктек».

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

–удосконалено структуру капіталу підприємства з урахування критерієм компромісної оптимізації рівня рентабельності власного капіталу та рівня фінансових ризиків втрати платоспроможності та фінансової стійкості, яка дає змогу визначити раціональну структуру капіталу підприємства.

–набуло подальшого розвитку формування діагностичного інструментарію управління діловою активністю підприємства заснованого на систематизації методів аналізу, інформаційних джерел, показників, які слугуватимуть базою для прийняття управлінських рішень та дозволять забезпечити підприємству відповідний рівень фінансової безпеки.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати та рекомендації являють собою методичну базу забезпечення фінансової безпеки підприємства. Основні положення кваліфікаційної роботи доведені до рівня методичних розробок і рекомендацій, можуть бути використані в практиці підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження надруковано у збірнику матеріалів XV Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 2020 р.).

За результатами дослідження подано до друку статтю у збірник наукових праць «Нова економіка».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність та функціональні аспекти фінансової безпеки підприємства

Для того, щоб зрозуміти сутність поняття фінансової безпеки підприємства та її значення в діяльності підприємства необхідно акцентувати увагу на тому, що фінансова безпека є важливою складовою системи економічної безпеки підприємства. Окрім цього, фінансова безпека суб'єктів господарювання безпосередньо впливає на регіональну фінансову безпеку, яка, в свою чергу, є складовою та формує фінансову безпеку держави.

В умовах нестабільності економічного середовища кожне підприємство прагне створити сприятливі умови для забезпечення належного рівня своєї фінансової безпеки. Підприємству необхідно постійно адаптуватися до нових, постійно змінюваних умов зовнішнього середовища. Забезпечення відповідного рівня фінансової безпеки, дозволяє суб'єктам господарювання підтримувати достатній рівень конкурентоспроможності, розробляти та впроваджувати самостійну фінансову стратегію [16].

Відповідно запорукою сталого розвитку підприємства та головною передумовою його стабільної діяльності є розробка ефективної системи управління фінансовою безпекою підприємства [50].

Науковці у своїх дослідженнях перш за все визначають фінансову безпеку підприємства як складову економічної безпеки, при цьому, як зазначалося вище, фінансова безпека є і окремою системою і відповідно має самостійне значення, та співвідноситься з економічною безпекою так само, як співвідноситься між собою економіка та фінанси.

До видатних науковців, які приділили увагу питанням сутності та особливостей управління фінансовою безпекою слід віднести І. О. Бланка [8],

К. С. Горячева [19], А. О. Єпіфанова [23], Т. М. Іванюту [25], С. М. Ілляшенко [26], Г. В. Козаченко [35], О. В. Орлика [55] та інші.

Отже, з метою визначення сутності, ролі та особливостей фінансової безпеки на рівні підприємств розглянемо більш детально підходи науковців до зазначених питань.

На думку О. М. Марченко, фінансову безпеку підприємства слід розглядати як захищеність його фінансових інтересів та наявність фінансових ресурсів для задоволення своїх потреб та виконання існуючих зобов'язань. Тобто фінансова безпека відображає такий стан фінансових ресурсів і такий ступінь їх використання, при якому підприємство, вільно маневруючи оборотними засобами, здатне забезпечити безперебійний процес господарської діяльності, розширене відтворення та оновлення [45 с. 106].

О. І. Судакова зазначає, що фінансова безпека є важливою складовою частини економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стабільність, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин» [65 с. 144.]

С. М. Ілляшенко серед складових економічної безпеки також виділяє фінансову складову – про послаблення фінансової безпеки свідчить зниження ліквідності, збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості, зниження фінансової стійкості [26, с. 17].

І. О. Бланк розуміє під фінансовою безпекою підприємства кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри яких визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки

його сталого розвитку в поточному й перспективному періоді [8]. Вчений визначає лише одну особливість фінансової безпеки, а саме захист фінансових інтересів підприємства, і не включає таку характеристику, як необхідність забезпечення збалансованості і якості системи фінансових інструментів, технологій і послуг.

Відомий дослідник цієї проблеми О.І. Барановський, автор наукової праці «Фінансова безпека», вважає, що фінансова безпека – це ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин або рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань [5].

О.В. Малик, досліджуючи сутність фінансової безпеки підприємства, зазначає, що зміст даної категорії полягає в необхідності врахування захищеності фінансових інтересів підприємства, ефективності використання ресурсів, його здатності управляти фінансовими ризиками, а також здатності розробляти фінансову стратегію [42].

Ю.В. Лаврова, в своїх дослідженнях, зазначає, що фінансова безпека підприємства є складовою частиною економічної безпеки підприємства, та передбачає забезпечення такого рівня фінансового стану, який перш за все характеризується збалансованістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, місії і завдань, достатніми обсягами фінансових ресурсів [40].

Також науковець зазначає, що фінансова безпека повинна бути спрямована на забезпечення стійкого розвитку підприємства.

Дещо по-іншому можна сформулювати визначення фінансової безпеки підприємства, якщо скористатись підходом, викладеним у Законі України «Про основи національної безпеки України» [56]. При цьому фінансову безпеку підприємства слід розглядати як захищеність життєво важливих інтересів підприємства, за якої забезпечуються його сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз

економічним інтересам.

Узагальнення найпоширеніших визначень сутності фінансової безпеки підприємства згруповано у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні підходи до тлумачення поняття «фінансова безпека підприємства»

Автори	Визначення
1	2
I.O. Бланк [8]	Кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану суб'єктів господарювання, котрий забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз внутрішнього і зовнішнього характеру
A. O. Єпіфанов [23]	Здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовищ
Ж. В. Кудрицька [38]	Збалансований стан його елементів та підсистем як окремої економічної системи, що можуть бути виражені кількісними чи якісними показниками, характеризується стійкістю до негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища, здатністю забезпечити її ефективне функціонування та економічне зростання
Ю. В. Лаврова [32]	Система, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів у балансі з фінансовими інтересами його економічних агентів
O. I. Судакова [65]	Важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стійкість. рівні забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами.
O. A. Кириченко, I. B. Кудря [30] B. I. Куцик A. I. Бартиш [39]	Діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання його власного капіталу в поточній і стратегічній перспективах.
B. B. Шелест [63]	Фінансовий стан, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх впливів, дає можливість забезпечити ефективну діяльність підприємства за рахунок оптимального залучення майна, переданого установниками в управління в довгостроковому періоді

Таким чином, аналіз наукової літератури показав, що на сьогоднішній день існує декілька наукових підходів щодо характеристики фінансової безпеки підприємства (рис. 1.1.).

Рисунок 1.1 – Характеристики поняття «фінансова безпека підприємства» у розрізі критеріїв її формування [15, 49]

На основі наведених підходів можна сформулювати наступне визначення фінансової безпеки підприємства – це такий фінансовий стан підприємства, який характеризується певними ознаками, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії та завдань достатніми обсягами фінансових

ресурсів; по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [1].

До основних умов забезпечення фінансової безпеки підприємства відносять [29, 62]:

–високий ступінь гармонізації й узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами оточуючого середовища та інтересами його персоналу;

–наявність стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, місії та завдань;

–збалансованість та комплексність фінансових інструментів і технологій, які використовуються на підприємстві;

–постійний і динамічний розвиток фінансової системи підприємства.

Виходячи з усього зазначеного, до понятійного апарату фінансової безпеки підприємства можна віднести такі основні категорії:

–об'єкт фінансової безпеки підприємства, об'єктом фінансової безпеки є фінансовий стан підприємства у динаміці.

–суб'єкт фінансової безпеки – керівництво підприємства та його працівники незалежно від займаних посад і виконуваних обов'язків.

Предмет фінансової безпеки підприємства полягає у діяльності суб'єктів фінансової безпеки щодо реалізацій принципів, функцій, стратегічних програм або конкретних заходів стосовно забезпечення фінансової безпеки підприємства, яка спрямована на об'єкт фінансової безпеки [43].

Основна мета забезпечення фінансової безпеки зумовлена сутністю фінансової безпеки підприємства і передбачає безперервну і стабільну підтримку такого фінансового стану, який характеризується збалансованістю і якістю всіх фінансових інструментів, технологій і фінансових послуг, що використовуються підприємством, стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії та завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також розвиток цієї системи [63].

В разі, коли рівень фінансової безпеки дуже низький або вона відсутня, на перший план виступає антикризове фінансове управління підприємством. Процес антикризового управління розпочинається тоді, коли на фінансовий стан прямо діє сукупність певних загроз, але ще є можливість самостійно вийти з кризового стану. Під антикризовим управлінням розуміють систему управління підприємством, спрямовану на завчасне виявлення можливих кризових ситуацій, розроблення заходів протидії, швидке реагування на будь-які зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі [29, с. 175].

Саме розробка та реалізація попереджувальних заходів у процесі антикризового управління є основою забезпечення фінансової стійкості підприємства. Основною метою обох видів управління (тобто антикризового і фінансовою безпекою) є повернення підприємства до нормального фінансового стану. Отже, об'єктом антикризового управління є кризовий фінансовий стан підприємства, об'єктом управління фінансовою безпекою – сукупність загроз і небезпек, які впливають на нього [12].

Різними також є й інструменти, які використовуються цими видами управління: при антикризовому управлінні – це реструктуризація, реінжиніринг, санація; при управлінні фінансовою безпекою – методи стратегічного та поточного управління.

Індикатори або показники стану фінансової безпеки – це кількісні характеристики фінансового стану, відібрані для характеристики фінансової безпеки підприємства. Для останньої важливе значення мають як самі індикатори, що характеризують фінансовий стан, так і їхні граничні значення. Під граничними значеннями індикаторів фінансової безпеки доцільно розуміти встановлені величини, недотримання яких призводить до переходу фінансової безпеки з безпечного стану до небезпечного. Слід підкреслити, що за межами граничних значень індикаторів фінансової безпеки фінансова система підприємства втрачає спроможність до динамічного розвитку, стає об'єктом, який втрачає свою ліквідність, тому їй загрожує банкрутство [73].

До принципів управління фінансовою безпекою підприємства слід

віднести такі [41]:

–застосування програмно-цільового управління в забезпеченні фінансової безпеки підприємства;

–обов’язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії;

–інтегрованість механізму управління фінансовою безпекою підприємства в загальну систему його фінансового менеджменту;

–забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів та персоналу;

–взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки підприємства;

–необхідність постійного моніторингу реальних та потенційних загроз фінансовій безпеці підприємства;

–відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії;

–координація між собою всіх вжитих заходів із забезпечення фінансової безпеки на підприємстві;

–необхідність і своєчасність удосконалення системи фінансової безпеки підприємства;

–організаційне та методичне забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємства;

–мінімізація витрат на забезпечення фінансової безпеки.

Важливим кроком на шляху забезпечення фінансової безпеки підприємства є розробка концепції фінансової безпеки. Концепція фінансової безпеки – це певна сукупність поглядів на забезпечення фінансової безпеки, яка передбачає також комплексне визначення загроз і системне розуміння шляхів їх усунення. Концепція має включати шляхи виявлення й усунення загроз, принципи, які необхідно при цьому застосовувати, сукупність прогнозованих ситуацій зі станом фінансової безпеки, інструменти і технології, потрібні для цього, а також алгоритм забезпечення фінансової безпеки. Концепція є основою

для розробки стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства [44].

Прикладом такої концепції може бути «фінансова стратегія підприємства» І. О. Бланка, яка визначається як один із найбільш важливих видів функціональної стратегії підприємства, що забезпечує всі основні напрями його розвитку та фінансові відносини шляхом формування довгострокових фінансових цілей, вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватного корегування напрямів формування і використання фінансових ресурсів за зміни умов зовнішнього середовища» [8].

До цього визначення сутності фінансової стратегії можна було б додати забезпечення фінансових інтересів підприємства та його фінансової безпеки.

Різновидом фінансової стратегії є стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства, яка може бути окремою системою, а може входити до складу загальної фінансової стратегії підприємства, яка, в свою чергу, входить до складу його загальної стратегії. Відповідно стратегію забезпечення фінансової безпеки підприємства можна визначити так – це науково-методичний інструмент (технологія), який включає визначення стратегічних фінансових цілей (у вигляді фінансових інтересів), вибір ефективних напрямів, форм і методів їх досягнення й механізм реагування на зміни у зовнішньому середовищі та внутрішньому фінансовому стані. Основною метою такої стратегії має бути забезпечення фінансової безпеки підприємства [6].

Базуючись на підході до визначення сутності і змісту національних фінансових інтересів, до основних рис фінансових інтересів підприємства можна віднести такі [20, 28]:

–фінансові інтереси підприємства є проявом, з одного боку, економічних відносин підприємства, з іншого – суперечностей його діяльності;

–фінансові інтереси підприємства породжені об’єктивною необхідністю повного забезпечення підприємства всіма видами фінансових ресурсів для здійснення ефективної діяльності;

–структура фінансового інтересу підприємства містить об’єкт, тобто на що спрямований інтерес, і суб’єкт – хто конкретно має цей інтерес;

–фінансові інтереси проявляються в економічній діяльності підприємства і забезпечуються через використання фінансових інструментів;

–зміст фінансового інтересу підприємства поряд з основною метою його реалізації включає й засіб її досягнення, а саме, фінансовий інструмент як певну структуру, тобто між цими структурними елементами фінансового інтересу існує діалектична єдність.

Слід підкреслити, що за нинішніх умов розвитку економіки України повна та швидка реалізація фінансових інтересів підприємства є неможливою. Така реалізація може бути тільки послідовною, а її тривалість зумовлюється наявністю жорстких ресурсних обмежень і конкуренцією на ринку. Це вимагає визначення пріоритетних завдань та рішучих дій керівництва й персоналу підприємства у ході їх виконання [28].

Існує головна об'єктивна суперечність між стратегією розвитку підприємства та можливостями його фінансового забезпечення. Дія цієї суперечності є рушієм фінансової безпеки підприємства. Реалізація фінансових інтересів тісно пов'язана із забезпеченням фінансової безпеки підприємства. По суті, реалізація фінансових інтересів підприємства і є змістом забезпечення його фінансової безпеки. Тому захист власних фінансових інтересів підприємства виступає найважливішою складовою забезпечення належного стану його фінансової безпеки [11].

Головний фінансовий інтерес підприємства у ринкових умовах – зростання його ринкової вартості та збільшення присутності на ринку.

До основних фінансових інтересів підприємства можна віднести [7]:

- максимізацію прибутку підприємства;
- забезпеченість інвестиціями для розвитку підприємства, включаючи механізм управління його фінансовою безпекою;
- забезпечення основним та оборотним капіталом для ефективного ведення господарської діяльності;
- оптимізацію відрахувань до бюджету.

Алгоритм практичної реалізації фінансових інтересів підприємства у

вигляді взаємозв'язку основних категорій фінансової безпеки підприємства може мати такий вигляд (рис. 1.2).

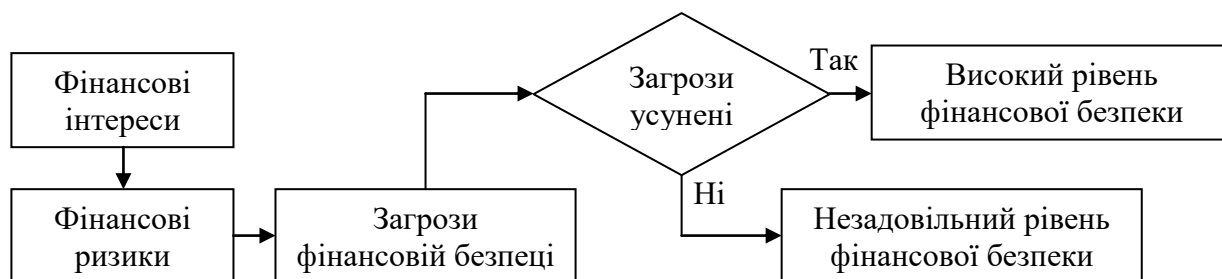

Рисунок 1.2 – Алгоритм взаємозв'язку основних категорій фінансової безпеки підприємства [10]

На рівень фінансового стану підприємства та, відповідно, на стан його фінансової безпеки впливають: внутрішні чинники – рівень операційного і стратегічного фінансового менеджменту; зовнішні чинники – держава, ринок, конкуренція. При цьому важливо визначити, що більше впливає на рівень фінансової безпеки підприємства – внутрішні чи зовнішні чинники. Це залежить від багатьох умов і для цього потрібно проводити аналітичні дослідження. На кожному підприємстві набір чинників і рівень впливу на фінансову безпеку буде різним [44].

Основні завдання механізму управління фінансовою безпекою підприємства є такими [48, 51]:

–визначення пріоритетних фінансових інтересів підприємства та забезпечення їх коригування в разі необхідності;

–створення ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства, умов оперативного реагування на загрози, їх своєчасного виявлення;

–прогнозування тенденцій, які призводять до порушення нормального функціонування фінансової системи підприємства та її розвитку;

–встановлення причин і умов, які спричиняють збиток і загрожують реалізації фінансових інтересів підприємства, порушенню нормального

функціонування його фінансової системи;

–своєчасне виявлення й усунення загроз фінансовій безпеці підприємства, зниження фінансових ризиків у його діяльності;

–відповідність визначених місії та фінансової стратегії підприємства сукупності його пріоритетних інтересів;

–забезпечення збалансованості фінансових інтересів окремих підрозділів та персоналу з пріоритетними фінансовими інтересами підприємства в цілому;

–створення умов для максимально можливого відшкодування або локалізації завданого збитку неправомірними діями третіх осіб;

–проведення комплексу заходів щодо перевірки ділових партнерів конкретного підприємства;

–ефективне припинення зазіхань на фінансові ресурси з боку персоналу підприємства та його ділових партнерів.

При розробці та створенні механізму управління фінансовою безпекою підприємства доцільно дотримуватися таких вимог [41]:

–механізм управління фінансовою безпекою підприємства має функціонувати безперервно;

–механізм повинен бути добре спланованим;

–у межах певного підприємства має забезпечуватися не лише функціональна самостійність цього механізму, але і його інтегрованість до загальної системи управління підприємством.

Таким чином, фінансова безпека є визначальною в системі управління підприємством, а її управління здійснюється повинно здійснюватись на постійній основі. Тобто, підприємства повинні завчасно реагувати на негативні впливи зовнішнього середовища, для того щоб, завчасно вносити корегування у внутрішню систему управління фінансовою безпекою.

Проблемні питання своєчасного реагування на різноманітні ризики є вкрай важливими, тому більш детально вони опрацьовані в наступному підрозділі кваліфікаційної роботи магістра.

1.2 Управління ризиками в системі фінансової безпеки підприємства

В сучасних умовах важливим питанням в забезпеченні ефективної діяльності підприємств є управління фінансовими ресурсами, їх використання на основі оптимізації, тому відповідно зростає роль формування такої цілісної системи фінансової безпеки, яка б сприяла попередженню розвитку кризових явищ шляхом використання фінансових важелів і методів зниження ризиків та загроз в процесі здійснення діяльності [47].

Система фінансової безпеки підприємств являє собою цілісну структуру, яка передбачає наявність взаємопов'язаних елементів, які б дозволяли забезпечувати стан захищеності суб'єкта господарювання від існуючих загроз шляхом застосування дієвого інструментарію попередження та нейтралізації ризиків підприємницької діяльності на основі відповідного інституційного середовища її регулювання (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Формування середовища системи фінансової безпеки підприємства [58]

Відповідно система фінансової безпеки підприємства має за мету запобігання кризовим явищам за рахунок попередження негативних тенденцій їх розвитку, нейтралізації проблемних питань в процесі поточної діяльності.

Як вже зазначалось до основних завдань системи фінансової безпеки безпосередньо відносять ідентифікація ризиків та пов'язаних з ними небезпек і загроз під час здійснення підприємницької діяльності.

Таким чином, безпосередньо до поняття «небезпека» причетне поняття «ризик». Зв'язок цих понять постійно вивчається. Тлумачення поняття «ризик» внаслідок розмаїття видів ризику, є різнобічним [4].

Під фінансовим ризиком І. О. Бланк розуміє сукупність специфічних видів ризику, генерованих невизначеністю внутрішніх і зовнішніх умов здійснення фінансової діяльності підприємства [8].

Ризик у системі фінансової безпеки підприємства розуміють як імовірність настання негативних фінансових наслідків (збитку або фінансових втрат) його дій з причини прорахунків чи у силу не прогнозованості та некерованості певних факторів. У науковій літературі по темі фінансової безпеки підприємства залишається дискусійним питання стосовно того, що є первинним, а що вторинним: ризик чи загроза, і що з чого витікає. Деякі науковці вважають, що це є тотожні поняття, на думку інших, поняття «ризик» стосується лише управлінських рішень менеджерів та власників, а загроза носить об'єктивний характер [21].

На наш погляд, перехід підприємства у критичний стан ризику трансформуються у загрози підприємницькій діяльності. При цьому слід зауважити, що фінансовий ризик – явище динамічне, яке змінює власні кількісні характеристики в процесі розвитку підприємства на різних стадіях життєвого циклу.

Але при цьому головне, що слід розуміти, ризик як і загроза є формою небезпеки, реалізація якої може мати як позитивні так і негативні наслідки. У першому випадку це сприятиме зростанню рівня безпеки, а в другому призведе до виникнення загрози, а в подальшому і небезпеки (рис. 1.4).

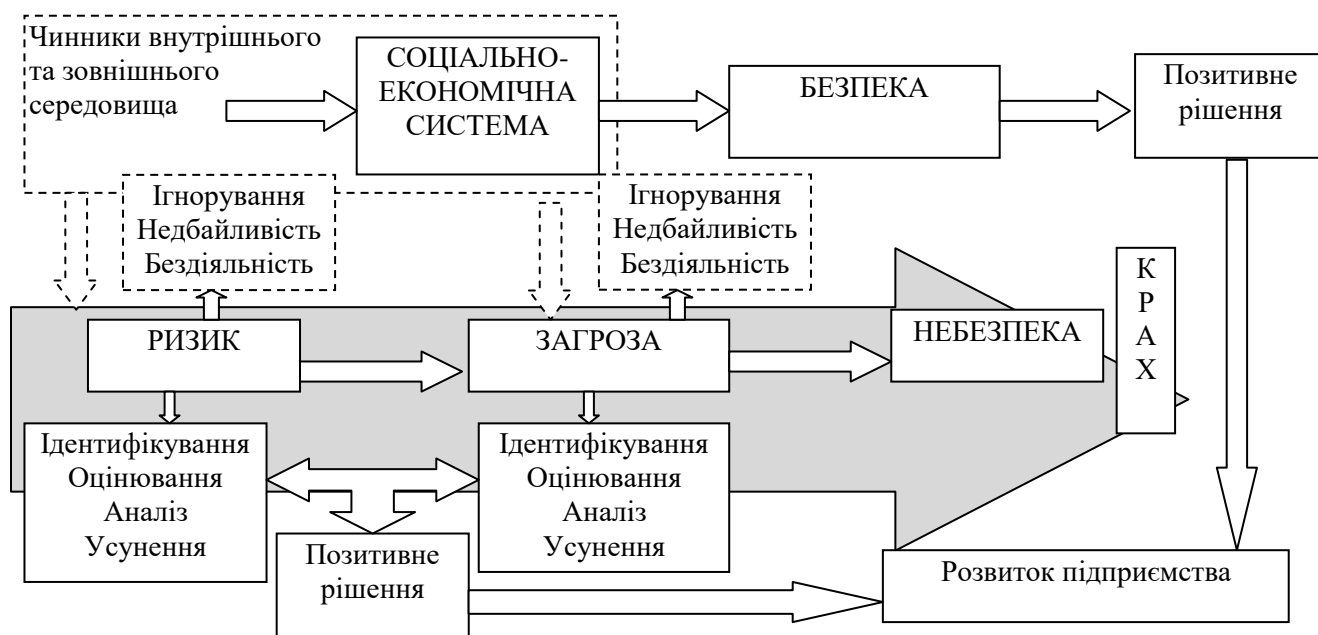

Рисунок 1.4 – Взаємозв'язок категорій «небезпека», «ризик», «загроза» [22, 68]

Для будь-якого підприємства вивчення та оцінка ризиків необхідні для того, щоб визначити настання подій із негативними наслідками, а також небезпеку виникнення непередбачених втрат, збитків та недоотримання прибутку в порівнянні з запланованим.

Як правило, всі види фінансових ризиків взаємозв'язані і зміна одного виду ризику може суттєво вплинути на фінансово-господарську діяльність підприємства та призвести до неочікуваних наслідків.

Складність завдання забезпечення фінансової безпеки полягає в тому, наскільки керівники підприємства, його підрозділів, відділів, менеджери забезпечать умови нормальної діяльності підприємства шляхом нейтралізації (зниження, прийняття) небезпек та загроз, різних дестабілізуючих факторів [37].

Об'єктами управління фінансовими ризиками підприємства є ризикові вкладення капіталу і система фінансових відносин, яка склалася в процесі забезпечення його фінансової безпеки.

До основних функцій суб'єкта управління фінансовими ризиками в

системі забезпечення фінансової безпеки підприємства відносять планування, організацію, мотивацію і контроль [52].

Управління фінансовими ризиками в процесі забезпечення фінансової безпеки має здійснюватися за певними правилами, принципами та на основі відповідних методів управління.

У літературі виділяють різні принципи результативного функціонування системи управління фінансовими ризиками.

В. В. Вітлінський безпосередньо зазначає, що при виборі стратегії та тактики управління ризиком необхідно дотримуватися таких принципів [14]:

- недоцільно ризикувати більшим заради меншого;
- недоцільно ризикувати більше, ніж це дозволять власні засоби;
- необхідно заздалегідь піклуватися відносно можливих наслідків ризику.

Ми підтримуємо позицію І. О. Доценко, стосовно того, що здійснюючи стратегічне управління фінансовим ризиком, необхідно орієнтуватися на наступні принципи управління [22]:

–системність побудови – усі елементи стратегії управління фінансовими ризиками підприємства мають бути взаємопов'язані та взаємоузгоджені з системою фінансової безпеки підприємства;

–спрямованість на стратегічні цілі фінансового розвитку підприємства – усі прийняті управлінські рішення не повинні суперечити загальній стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства;

–комплексність схвалюваних управлінських рішень – усі прийняті управлінські рішення мають бути збалансованими та несуперечливими;

–безперервність процесу – управління фінансовими ризиками підприємства має відбуватися безперервно;

–оперативність та динамічність – стратегія управління фінансовими ризиками для досягнення відповідного рівня фінансової безпеки має забезпечувати швидку реакцію підприємства на появу реальних та потенційних загроз та своєчасне прийняття відповідних управлінських рішень;

–неперервність моніторингу та контролю – постійний моніторинг та

контроль з метою своєчасного виявлення та ідентифікації загроз фінансовій безпеці підприємства.

Погоджуємося, що використання зазначених принципів дозволить підприємству створити ефективну й дієву систему стратегічного управління фінансами підприємства в системі забезпечення його фінансової безпеки.

Система внутрішніх і зовнішніх інструментів мінімізації фінансових ризиків передбачає використання певних методів.

Систематизувавши існуючі в літературі підходи до впливу на ступінь фінансових ризиків, вважаємо за доцільне визначити основні методи впливу та напрями регулювання ступеня фінансових ризиків (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Методи впливу на напрями регулювання ступеня фінансових ризиків [55]

Методи впливу	Напрями регулювання ступеня фінансового ризику
1	2
Ухилення від ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - відмова від ненадійних партнерів, постачальників; - відмова від ризикованих проєктів; - відмова від прийняття ризикованих рішень; - відмова від здійснення надто ризикованих господарських операцій; - зниження частини позикових засобів у господарському обороті; - відмова від банківських кредитів, якщо кон'юнктура фінансового ринку несприятлива для підприємства; - розробка схем ділової активності, що уникають найбільші зони збитків тощо.
Компенсація ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - самострахування за рахунок створення системи резервів: резервних фондів (страхового і цільових), страхового товарного запасу, страхових запасів фінансових ресурсів (коштів), нерозподіленого залишку прибутку; - розробка і впровадження системи штрафних санкцій для контрагентів підприємства; - забезпечення компенсації можливих фінансових втрат за рахунок стягування від контрагентів додаткового доходу за ризикованими операціями вище того рівня, що можуть забезпечити безризикові операції; - стратегічне планування діяльності; - прогнозування зовнішньої економічної діяльності.
Локалізація ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - виділення «економічно небезпечних» ділянок; - послідовне розукрупнення підприємства.
Передача ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - страхування (передача ризику страховій компанії за певну плату); - створення структур взаємного страхування і перестраховування; - пошук гарантів; - хеджування; - фінансові гарантії, доручення.

Продовження таблиці 1.2

1	2
Диверсифікація	<ul style="list-style-type: none"> - диверсифікація видів діяльності і зон господарювання; - диверсифікація асортименту продукції, що випускається; - диверсифікація постачальників основних груп товарів; - диверсифікація ринків збуту; - диверсифікація інвестицій; - диверсифікація портфеля цінних паперів; - диверсифікація депозитного портфеля; - розподіл відповідальності між партнерами; - розподіл впливу загрози у часі та ін.
Лімітування	<ul style="list-style-type: none"> - встановлення відповідних економічних і фінансових нормативів; - встановлення максимального обсягу комерційної операції по закупівлі товарів, що укладається з одним контрагентом; - встановлення максимального розміру сукупних запасів товарів на підприємстві; - встановлення максимального розміру споживчого кредиту, наданого одному покупцю (в рамках диференційованих груп покупців чи груп товарів); - встановлення мінімального розміру оборотних активів у високоліквідній формі (з виділенням їхньої суми у вигляді готових коштів платежу); - встановлення граничного розміру використання позикових коштів в обороті (чи їхня питома вага в загальній сумі використовуюваного капіталу).

Кожен з зазначених методів має свої обмеження в застосуванні, при цьому їх розумне поєднання буде сприяти зниженню рівня та впливу фінансових ризиків на об'єкт фінансово безпеки. Слід зазначити, що на сьогодні підприємства використовують найбільш дієві методами зниження і нейтралізації фінансових ризиків серед них їх мінімізація, страхування (зовнішнє і внутрішнє) та диверсифікація [67].

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки підприємства багато в чому залежить від того наскільки ефективно сформована система управління фінансовими ризиками підприємства.

Безпосередньо управління фінансовими ризиками підприємства, що спрямована на забезпечення фінансової безпеки підприємства повинна ґрунтується на використанні методів та інструментів фінансового менеджменту. Важливою складовою забезпечення фінансової безпеки підприємства є управління його фінансовими ризиками.

1.3 Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства

Системи управління фінансовою безпекою передбачає діагностику фінансово-економічної захищеності в умовах, коли поточна діяльність підприємства зумовлює не завжди передбачену зміну величини і складу позиченого та власного капіталів, проте, потребує максимального контролю захисту свого потенціалу, рівень якого характеризує кількісну величину можливості підприємства на відповідний момент часу протистояти загрозам внутрішнього і зовнішнього середовища, дає змогу відкоригувати точність його цілісної захищеності [2].

Дослідження окремих теоретичних і практичних аспектів формування підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання неодноразово здійснювалися у працях вітчизняних та зарубіжних науковців.

Разом із тим, аналіз наукових публікацій дає змогу констатувати той факт, що в цих розробках існує низка невирішених питань щодо застосування єдиного підходу до визначення рівня фінансової безпеки та формування інформаційно-аналітичного забезпечення такої оцінки.

Наприклад, пропонується методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства за допомогою інтегрального показника, складовими якого є функціональні критерії, які визначаються на основі співвідношення можливої величини збитку підприємства і суми витрат на реалізацію заходів, пов'язаних із його попередженням. Проте запропонований критерій може використовуватися тільки у випадку наявності кількісних оцінок збитку, пов'язаного із впливом загроз, а також величини витрат, необхідних для їхнього усунення [3].

І. А. Бланк виокремлює п'ять систем аналізу фінансової безпеки, які базуються на таких методах його проведення: горизонтальному фінансовому аналізу, вертикальному фінансовому аналізу, порівняльному фінансовому аналізу, аналізу фінансових коефіцієнтів, інтегральному фінансовому аналізу [8]. Такий підхід є дуже широким, оскільки в цьому випадку процес забезпечення

фінансової безпеки ототожнюється фактично з усією діяльністю суб'єкту господарювання.

Т. Г. Васильців для оцінки рівня економічної безпеки підприємства використовує функціональну залежність, яка базується на локальних функціях залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємств ($f(x_1)$, $f(x_2)$, ... $f(x_n)$) та коефіцієнтах, які відображають значущість кожного показника [11].

С. М. Ілляшенко пропонує проводити оцінку фінансової безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стійкості, рівень якої визначається за достатністю оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-господарської діяльності [26].

Л. В. Гнилицька пропонує впровадження системи збалансованих показників за допомогою яких у залежності від стратегії забезпечення фінансової безпеки діяльності підприємства пропонується використовувати різні оціночні показники (індикатори фінансової безпеки), проте пропонується їх класичне групування за напрямками стратегічного розвитку: клієнти, бізнес-процеси, фінанси, кадровий потенціал [17].

У роботі А. М. Ткаченко та О. Л. Резнікова запропоновано методику оцінки фінансової безпеки підприємства за окремими секторами: фінансова складова, безпека відносин праці, виробнича безпека та безпека збуту. Кожен із показників, що розглядається, пропонується оцінювати з огляду на те, чи є він стимулятором (відповідає максимальному значенню найкращих показників), чи дестимулятором (відповідає мінімальному значенню) для діяльності підприємства [66].

Заслуговує уваги методика, яку використовує В. В. Каркавчук [27], яка передбачає використання набору фінансових коефіцієнтів та передбачає порівняння впливу факторів стимуляторів і факторів дестимуляторів, що, на нашу думку, забезпечує оцінку становища підприємства власне стосовно його безпеки, а також дає можливість уникнути проблеми вибору нормативних значень оцінкових показників.

Цікавий підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки пропонує використовувати А. О. Єпіфанов за допомогою семи показників: коефіцієнта зносу основних засобів, фондівіддачі основних засобів, рентабельності активів, коефіцієнта оборотності активів, загального коефіцієнта покриття, коефіцієнта фінансування та коефіцієнта втрати платоспроможності. На основі цих коефіцієнтів здійснюється інтегральна оцінка фінансової безпеки за нижченаведеною формулою [23]:

$$\left\{ \begin{array}{l} \Phi B = \sum_{i=1}^n MAX_i \times P_i + D_i \\ P_i = 1, K_i > Z_h \\ P_i = 0,75, K_i > t_i \ \alpha \ K_i < Z_h, \\ P_i = 0,5, K_i < t_i \ \alpha \ K_i > Z_l \\ P_i = 0, K_i < Z_l \end{array} \right. \quad (1.2)$$

де MAX_i – кількість балів з i -го показника;

t_i – нормативне значення i -го показника;

Z_h – верхня межа «сірої зони»;

Z_l – нижня межа «сірої зони»;

K_i – фактичне значення i -го показника;

D_i – премія чи штраф за тенденцію зміни i -го показника.

Представники ресурсно-функціонального підходу пропонують визначати рівень фінансової безпеки на основі оцінки ступеня використання фінансових ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою, а потім експертним шляхом формувати інтегральний показник [2, 5, 13]:

$$\Phi B = \sum_{i=1}^n k_i \times d_i, \quad (1.1)$$

де k_i – значення часткових функціональних критеріїв фінансової безпеки підприємства;

d_i – питома вага значущості функціональних складових фінансової безпеки підприємства;

n – кількість функціональних складових фінансової безпеки підприємства.

У зарубіжній практиці [70, 71, 74] аналіз фінансового стану проводиться здебільшого шляхом коефіцієнтного аналізу (ratio analysis) за окремими напрямками аналізу, що дозволяє аналізувати різні підприємства не зважаючи на масштаби їх діяльності, визначаючи ефективність та прибутковість їх діяльності. Перевага віддається проведенню порівняльного аналізу (дані підприємства порівнюється з встановленими нормативами або показниками підприємств-конкурентів), трендового аналізу (trend analysis), який включає у себе вертикальний аналіз (common-size analysis), горизонтальний аналіз відносних показників (percent change analysis). Широко застосовується також факторний аналіз, особливо за допомогою моделі Дю Понтю.

Слід зазначити, що найбільш поширеним є підхід на основі використання фінансових показників-індикаторів, або індикаторний підхід, він полягає у розрахунках та аналізі показників та коефіцієнтів, які описують фінансовий стан суб'єкта господарювання. Цей метод є найпростішим, проте дає змогу досить точно визначити негативні зміни діяльності підприємства.

Основних показників-індикаторів оцінювання фінансової безпеки підприємства наведено на рис. 1.5.

Слід зазначити, що методика аналізу названих вище коефіцієнтів полягає, головним чином, у порівнянні:

- фактичних коефіцієнтів поточного року з торішніми, а також з коефіцієнтами за кілька звітних періодів;
- фактичних коефіцієнтів з нормативними (щоправда, користувачі фінансових звітів рідко коли можуть це зробити);
- фактичних коефіцієнтів підприємства з показниками конкурентів (дані беруться з фінансових звітів, що подаються у фінансові статистичні органи);

–фактичних коефіцієнтів із галузевими показниками.

Рисунок 1.5 – Основні критерії оцінки рівня фінансової безпеки підприємства [60]

У процесі управління фінансовою безпекою підприємства вагоме місце приділяють стратегічному аналізу фінансової стабільності, який має опиратись на сучасне методологічне забезпечення економічного аналізу, завданням якого є розкриття причинно-наслідкових зв'язків між рівнем фінансової безпеки підприємства та факторами, що його обумовлюють.

Аналіз має носити об'єктивний, системний, цілеспрямований характер. Аналіз фінансової стабільності дає змогу визначити фінансові можливості підприємства на відповідну перспективу [59].

Залежно від результатів розрахунків вищевказаних показників необхідно здійснити класифікацію фінансового стану та визначити рівень фінансової безпеки конкретного підприємства. Ранжування відбувається залежно від відхилень результатів розрахунку показників від еталонного значення. Це важливо для повноти висновків стосовно розвитку негативних тенденцій на підприємстві. Отже, можна виділити такі рівні фінансової безпеки підприємства [57]:

–незадовільний: у підприємства низький рівень ліквідності, воно суттєво залежить від зовнішніх джерел фінансування та/або характеризується збитковою діяльністю;

–нестабільний: у підприємства недостатній рівень ліквідності, також спостерігається нестабільна структура капіталу та низька ефективність використання ресурсів;

–задовільний: відносно низька платоспроможність підприємства та низька фінансова стійкість, але спостерігається високий рівень прибутковості та оборотність активів;

–впевнений: підприємство за результатами розрахунку та аналізу показників має оптимальний рівень показників фінансової безпеки;

–ідеальний рівень, тобто такий, що характеризується високим рівнем прибутковості, платоспроможності та фінансової стійкості.

Слід зазначити, що кожне підприємство обирає самостійно методики аналізу, принципи оцінювання фінансової безпеки, тому що саме якісно вибрана методично підкріплена форма аналізу та оцінки фінансової безпеки підприємства слугує ефективному управлінню нею в подальшому.

В умовах недостатньо розвинутого інформаційно-аналітичного забезпечення, що притаманне майже кожному вітчизняному підприємству, методика оцінки рівня фінансової безпеки має спиратися на традиційні показники, які використовуються при плануванні, обліку та аналізі господарської діяльності підприємства [46].

Одними з найбільш поширених, на сьогоднішній день, є показники

оцінки фінансового стану підприємства, які відображають стан фінансово-господарської діяльності підприємства, наявність, розміщення, використання та рух ресурсів підприємства.

Можна виокремити три основних типи моделей, які використовують підприємства у процесі аналізу фінансового стану підприємства з метою визначення рівня його фінансової безпеки [32]:

- дескриптивні;
- нормативні;
- предикативні.

Перша модель, дескриптивна базується на основній фінансовій звітності підприємства (баланс, форма 1, форма 2, форма 3 та ін.) і передбачає подання фінансових звітностей у різноманітних типах аналізів, а саме вертикальний та горизонтальний аналіз, аналіз відносних показників, аналіз відносних коефіцієнтів, трендовий аналіз, порівняльний та факторний аналіз.

Друга модель, нормативна, ґрунтується на порівнянні фактичних результатів, які отримало підприємство під час своєї господарської діяльності, з нормативними показниками, які встановлюються на кожен статтю витрат, видів робіт, економічних та фінансових коефіцієнтів і з'ясуванні причин щодо відхилень, якщо вони є.

Третя модель, предикативна містить важливішу складову прогнозу фінансової діяльності підприємства на майбутнє, характеризується такими складовими, як: побудова точки беззбитковості; побудова прогностичних звітів щодо фінансового стану підприємства; побудова моделей ситуаційного аналізу та інші.

Усі ці моделі дуже важливі, але дієвими вони будуть лише сумісно і треба правильно та послідовно їх застосовувати, оскільки ефективне управління фінансовим станом не може відбутись лише завдяки одній із наведених моделей аналізу.

На нашу думку, необхідно використовувати моделі саме в хронологічному порядку, адже першою має бути фінансова звітність, з якої

потрібно проаналізувати і вибрати необхідні показники, далі потрібна нормативна модель для того, щоб порівняти отримані результати з нормативами, що встановлені, і остання модель – предикативна.

Після проведення аналізу та порівнянні фактичних результатів з нормативними можна зробити висновок щодо майбутнього рівня фінансової безпеки підприємства і приймати дієві рішення щодо управління фінансовим станом у майбутньому: або виходу з кризи, або втримання підприємства на своїх стійких позиціях.

Істотною проблемою використання більшості методик є відсутність нормативних значень фінансових показників, що враховують галузеві особливості функціонування підприємств, статичність фінансового аналізу, непридатність деяких західних методик до вітчизняних умов господарювання, низький рівень інформативності фінансової звітності.

Узагальнюючи все зазначене вище наведемо коротку характеристику основних методичних підходів щодо оцінювання фінансової безпеки підприємства (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Характеристика основних методів оцінки фінансової безпеки підприємства [13]

Методи	Характеристика
Метод фінансових коефіцієнтів	Передбачає розрахунок певних показників, що характеризують фінансову стійкість, платоспроможність і ліквідність, рентабельність (прибутковість) діяльності, майновий стан та ділову активність. Склад і алгоритм розрахунку коефіцієнтів досить різноманітний і залежить від обраної методики, що затверджена нормативними документами або упорядкована певними науковцями
Оцінка фінансового стану з використанням абсолютних показників	Може бути використана для оцінки окремих сторін фінансового стану. Наприклад: для характеристики рівня фінансової стійкості з боку прибутковості підприємства на основі використання результатів маржинального аналізу; визначення типів фінансової стійкості за критерієм стабільності джерел покриття запасів
Рейтингова оцінка	Полягає у класифікації підприємств за певними ознаками виходячи з фактичного рівня показників фінансового стану і рейтингу кожного показника. Перевагою є можливість ранжування ряду підприємств за обраною ознакою.

Бальна оцінка (спектр бальна оцінка)	Бальна оцінка полягає в проведенні аналізу фінансових коефіцієнтів шляхом порівняння отриманих значень із нормативними величинами і отриманні узагальнюючого показника, вираженого в балах. Спектр бальна оцінка при цьому передбачає використання «рознесення» цих значень за зонами віддаленості від оптимального значення.
Матрична оцінка	Базується на побудові матриці сукупності фінансових показників, яка перетворюється на матрицю стандартизованих коефіцієнтів. Надає змогу здійснювати порівняльну рейтингову оцінку за певними показниками. З іншого боку може використовуватися при складанні матричних балансів, балансів грошових надходжень і витрат.
Інтегральна оцінка	Результатом проведення оцінки є визначення інтегрального показника на основі застосування різноманітних методичних підходів. При цьому інтегральний показник може характеризувати як окремі складові, так і в цілому фінансовий стан підприємства.
Дискримінантні моделі	Дозволяють визначити вірогідність настання банкрутства на основі розробки (або використання) інтегральної моделі аналізу фінансового стану підприємства. Виділяють однофакторні (коефіцієнт Бівера, Вайбеля) та багатфакторні (модель Альтмана, Ліса, Таффлера, Спрінгейта, Терещенко, Савицької тощо) моделі.

Отже, вибір конкретного методу для оцінювання ефективності управління процесом фінансового забезпечення підприємства визначається наступними критеріями: інтерпретація результатів, виявлення слабких сторін, різноманітність показників, кількість аналітиків, витрати часу, фінансові витрати, рівень об'єктивності, доступність використання, оперативність застосування, поширеність застосування, доступність програмного продукту, достовірність результатів.

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що забезпечення фінансової безпеки залежить від обґрунтованого використання методів оцінки її рівня як бази й інструменту для планування і здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Основним способом забезпечення ефективної фінансової безпеки підприємства є обґрунтоване використання методів оцінки її рівня, як основи для прийняття управлінських рішень на всіх рівнях фінансового менеджменту, планування і здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства [38].

Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства повинна враховувати стратегічні цілі і завдання підприємства; складатись із оцінки функціональних

складових фінансової безпеки підприємства, які можуть мати різні пріоритети, в залежності від виду діяльності господарюючого суб'єкта; враховувати рівень захищеності потенціалу підприємства; мати на увазі використання всіх видів ресурсів і можливостей, які гарантують найбільш ефективно (економічно безпечно) їх використання.

Висновки до розділу 1

На основі проаналізованих у роботі підходів щодо визначення сутності фінансової безпеки підприємства вважаємо за доцільне підтримати таке визначення фінансової безпеки підприємства – це стан, що характеризується захищеністю фінансових інтересів підприємства, забезпеченістю достатнім обсягом та зваженим використанням ресурсів, наявністю стійкої динаміки зростання в поточному та перспективному періодах, що досягається шляхом розробки і реалізації раціональної фінансової стратегії підприємства, гнучкістю у прийнятті фінансових рішень, вчасним реагуванням на небезпеки і загрози зовнішнього та внутрішнього характеру та ефективним управлінням фінансовими ризиками підприємства.

Своєчасна і точна ідентифікація загроз фінансовим інтересам підприємства є необхідною передумовою забезпечення його фінансової безпеки. Можна стверджувати, що рівноцінної значимості мають як процес формування, так і наступний процес – забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства багато в чому залежить від того наскільки ефективно сформована система управління фінансовими ризиками підприємства. Безпосередньо управління фінансовими ризиками підприємства, що спрямована на забезпечення фінансової безпеки підприємства повинна ґрунтується на використанні методів та інструментів фінансового менеджменту.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства представляє собою

цілеспрямований багаторівневий процес, який включає сукупність методів, ресурсів, важелів спрямованих на недопущення (попередження) можливих фінансових збитків та забезпечення захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання від деструктивного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз, відповідного рівня майнового стану, ліквідності, фінансової незалежності, рентабельності, ділової та ринкової активності й формуванню рівноваги та розвитку підприємства в поточній і стратегічній перспективі за умов функціонування конкурентного середовища.

Формування методичних засад до слідження фінансової безпеки підприємства передбачає необхідність виконання таких вимог: використання комплексного підходу до оцінювання фінансової безпеки підприємства; визначення показників стану, рівня запасу міцності та потенціалу фінансової безпеки підприємства; використання методу інтегрального оцінювання під час визначення показників фінансової безпеки підприємства; врахування впливу чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища функціонування підприємства.

2 ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «БРОКТЕК»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Броктек» надає послуги з перевезення вантажів.

Діяльність підприємства регулюється Господарським Кодексом України, Кодексом законів про працю України, та іншим чинним законодавством.

Джерелом формування майна товариства є грошові та майнові внески учасників; доходи від реалізації продукції, послуг, і інших видів господарської діяльності; доходи від цінних паперів; кредити банків, та інше.

Вищим органом Товариства є загальні збори учасників, які мають кількість голосів, пропорційну до розмірів їх паїв. На підприємстві виробничі, трудові та економічні стосунки трудового колективу з адміністрацією, питання охорони праці та соціального розвитку регулюються колективним договором.

Головна мета, з якою було створено товариство – отримання прибутку шляхом найбільш повного задоволення потреб громадян, підприємств у товарах та послугах, які надає товариство.

Стратегія підприємства ТОВ «Броктек» спрямована в першу чергу на:

- збільшення обсягів послуг;
- розширення ринків для надання послуг;
- активне просування послуг підприємства в інших містах України;
- одержання максимального прибутку;
- збереження трудового колективу.

Для втримання позицій на ринку послуг з перевезення вантажів необхідна систематична робота з підвищення якості наданих послуг, яка відповідала б зростаючим вимогам замовників.

Підприємство має самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші

рахунки в банках, печатку зі своєю назвою. Підприємство є самостійним господарським об'єктом з правами і обов'язками юридичної особи, має право займатися господарською діяльністю, виходячи з цілей і завдань, складати договори, нести відповідальність згідно своєї обов'язків.

Для забезпечення ефективного корпоративного управління відповідно до міжнародних стандартів органи управління й контролю ТОВ «Броктек» у своїй діяльності приділяють особливу увагу відкритості, результативності, чесності, відповідальності й досягненню поставлених цілей.

На даному підприємстві для здійснення оперативного управління та контролю за виконанням поставлених завдань застосовується лінійно – функціональна організаційна структура управління, яка спирається на розподіл повноважень та відповідальності за функціями управління і прийняття рішень по вертикалі. Вона дає змогу організувати управління за лінійною схемою, а функціональні відділи апарату управління підприємства лише допомагають лінійним керівникам вирішувати управлінські завдання.

Така структура управління забезпечує швидку реалізацію управлінських рішень, сприяє підвищенню ефективності роботи функціональних служб, уможливорює необхідний маневр ресурсами. Вона є найдоцільнішою на даному підприємстві.

В організаційній та управлінській роботі підприємств фінансова діяльність підприємства представлена планово-економічним відділом до складу якого входить економіст, головний бухгалтер та помічник бухгалтера, діяльність яких спрямовано на вирішення таких основних завдань: фінансове забезпечення поточної господарської діяльності; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками; мобілізація фінансових ресурсів в обсязі необхідному для фінансування розвитку підприємства, збільшення власного капіталу; контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

З метою попереднього оцінювання економічного стану на підприємстві

розглянемо основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства ТОВ «Броктек» (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення					
				+,-			%		
				2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017	2018/ 2017	2019 /2018	2019/ 2017
Чистий дохід	26513	34451	46574	7938	12123	20061	29,9	35,2	75,7
Витрати на оплату праці, тис. грн	3822	4536	5854	714	1318	2032	18,7	29,1	53,2
Собівартість реалізації продукції, тис. грн	19443	25573	34629	6130	9056	15186	31,5	35,4	78,1
Валовий прибуток, тис. грн	7070	8878	11945	1808	3067	4875	25,6	34,5	69,0
Чистий прибуток, тис. грн	3360	4646	5842	1286	1196	2482	38,3	25,7	73,9
Рентаб.-ть діяльності, %	10,29	9,69	8,60	-0,60	-1,09	-1,69	-5,8	-11,2	-16,4
Рентаб.-ть продукції, %	17,28	18,17	16,87	0,89	-1,30	-0,41	5,2	-7,2	-2,4
Рентаб.-ть активів, %	18,99	20,73	20,72	1,74	-0,01	1,73	9,2	0,0	9,1
Рентаб.-ть власного капіталу, %	21,70	23,08	22,94	1,38	-0,14	1,24	6,4	-0,6	5,7

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити наступні висновки: чистий дохід у 2017 р. склав 26513 тис. грн, в 2018 – 34451 тис. грн, а станом на 2019 р. цей показник дорівнював 46574 тис. грн, отже спостерігається стабільне збільшення чистого доходу підприємства від реалізації в 2018 р. на 7939 тис. грн, в 2019 р. на 12122 тис. грн, а загалом за період 2017–2019 рр. – на 20061 тис. грн, збільшення зазначеного показника за 2018 р. склало 29,9%, а відповідно за 2019 р. –35,2%.

Собівартість реалізованої продукції, значення якої в 2017 р. складало

19443 тис. грн, за період 2018 р. збільшилася на 6130 тис. грн або 31,53% відповідно і склала 25573 тис. грн.

Тенденція зростання собівартості в 2019 р. мала наступні характеристики: абсолютне відхилення досягло значення 9056 тис. грн, відносно ж відповідно – 35,4%. Процес збільшення собівартості пояснюється її прямою залежністю від цін на паливо та запчастини. Зростання цін на паливо та запчастини, а також фактори пов'язані в першу чергу з валютними ризиками і загальноекономічною ситуацією в країні, зумовлюють збільшення цін на послуги з перевезення вантажів.

Валовий прибуток підприємства станом на 2017 р. склав 7070 тис. грн, на 2018 р. – 8878 тис. грн, а в 2019 р. дорівнював 11945 тис. грн, отже, значення цього показника виросло загалом за період 2017–2019 рр. на 4875 тис. грн, чи відповідно на 69,0%.

Чистий прибуток ТОВ «Броктек» в 2017 р. склав 3360 тис. грн, в 2018 та 2019 рр. – відповідно 4646 тис. грн і 5842 тис. грн, спостерігається зростання значення цього показника в 2018 р. на 1286 тис. грн чи відповідно 38,3%, а в 2019 р. – на 1196 тис. грн (25,7%).

Звертає на себе увагу деяке зниження в динаміці показники рентабельності реалізованих продукції (послуг), що, в свою чергу, пояснюється зростанням собівартості продукції. Так, в 2017 р. рентабельність від наданих послуг склала 17,28%, в 2018 р. цей показник збільшився до значення до значення 18,17% і впродовж 2019 р. знову відбулося зменшення до рівня 16,87%, що може свідчити про деяке зниження ефективності діяльності підприємства, а також політики ціноутворення.

Збільшення чистого прибутку позитивно вплинуло на рентабельність активів та власного капіталу, порівнюючи з 2019 р. збільшення зазначених показників становило 9,1% та 5,7% відповідно.

В цілому діяльність підприємства, не зважаючи на суттєве збільшення собівартості продукції, є рентабельною та приносить підприємству стабільний

дохід.

Динаміку показників рентабельності підприємства наведено на рис. 2.1.

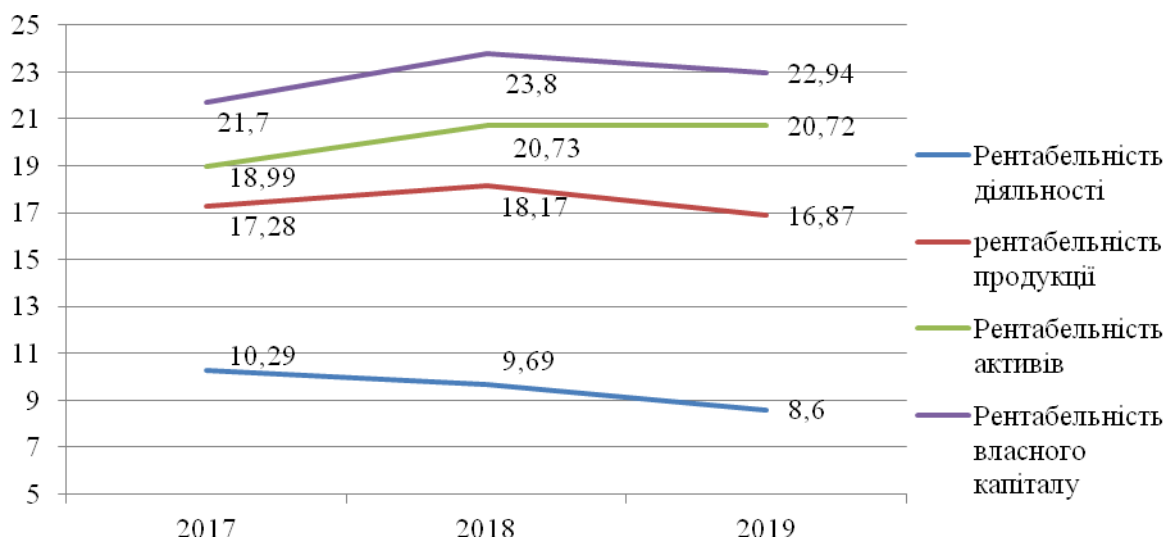

Рисунок 2.1 – Динаміка показників рентабельності ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Стабільність фінансового положення підприємства в умовах ринкової економіки обумовлюється головним чином саме його діловою активністю.

Оцінка показників ділової активності підприємства ТОВ «Броктек» наведена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Оцінка ділової активності ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019/2017
1	2	3	4	5
Коефіцієнт оборотності активів	1,49	1,54	1,65	10,74
Коефіцієнт ділової активності (оборотності оборотних засобів)	5,46	3,06	3,12	-42,86
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	9,00	6,68	5,39	-40,11
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	69,22	64,39	118,50	71,19
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,78	1,71	1,83	2,81
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	8,79	9,34	9,65	9,78
Коефіцієнт оборотності основних засобів	3,97	4,31	5,82	46,60

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5
Період оборотності активів, днів	240,20	233,70	218,20	-9,16
Період оборотності оборотних активів, днів	65,90	117,60	115,40	75,11
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	5,20	5,60	3,00	-42,31
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	40,00	53,90	66,80	67,00
Тривалість одного власного капіталу, днів	202,25	210,53	196,72	-2,73
Період обороту матеріальних запасів, днів	40,96	38,54	37,31	-8,91
Тривалість операційного циклу, днів	80,96	92,44	104,11	28,60
Тривалість фінансового циклу, днів	75,76	86,84	101,11	33,46

Аналіз значення коефіцієнтів, наведених в таблиці, мають неоднозначну динаміку. Коефіцієнт оборотності активів за період 2017–2019 рр. збільшився на 10%, також відбулося прискорення оборотності кредиторської заборгованості на 71,19% (42,31 днів). Така ж позитивна динаміка щодо коефіцієнтів власного капіталу та матеріальних запасів.

Динаміка оборотності оборотних активів демонструвала негативну динаміку, зменшення зазначеного показника за аналізований період становило 42,86%, період оборотності дебіторської заборгованості збільшилась порівняно з 2017 р. на 67 днів.

Збільшення тривалості періоду погашення дебіторської заборгованості призвело до збільшення тривалості операційного циклу, протягом аналізованого періоду на 28,6 днів. Зазначимо, що нестача вільних коштів через замороження їх у дебіторській заборгованості гальмує процес діяльності та може призвести до зниження ділової активності підприємства ТОВ «Броктек».

Таким чином, виходячи з вищенаведених даних, можна дійти узагальнюючого висновку про стабільну і досить ефективну фінансово-господарську діяльності ТОВ «Броктек». Підприємство збільшує масштаби діяльності, зменшення показників рентабельності має не суттєву негативну динаміку.

2.2 Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства

Як вже зазначалось фінансова діяльність підприємства у всіх її формах пов'язана з численними ризиками, ступінь впливу яких на результати цієї діяльності та рівень фінансової безпеки.

Тому ідентифікація, оцінка та відстеження рівня фінансових ризиків з метою запобігання кризових явищ є однією з актуальних завдань в практичній діяльності фінансових менеджерів.

До основних фінансових ризиків, що оцінюються підприємствами в системі управління фінансовою безпекою відносять: ризики втрати платоспроможності; ризики втрати фінансової стійкості і незалежності; ризики пов'язані з незадовільною структурою активів і пасивів [24].

Ризик неплатоспроможності – це імовірність того, що підприємство через недостатній обсяг ліквідних активів не зможе розрахуватися в строк зі своїми кредиторами [54].

Цей ризик генерується зниженням рівня ліквідності оборотних активів, що зумовлює розбалансованість вхідних та вихідних грошових потоків підприємства в часі. Розмір залишку грошових активів, яким оперує підприємство в процесі своєї операційної діяльності, повністю визначає рівень його абсолютної платоспроможності, а також суттєво впливає на рівень його проміжної та поточної платоспроможності.

Основним завданням аналізу ліквідності балансу являється оцінка синхронності надходження та витрачання фінансових ресурсів, тобто можливість підприємства погашати свої зобов'язання за рахунок власного майна в певні періоди часу [31].

Таким чином, аналіз ліквідності балансу, що в свою чергу, визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких в грошові кошти відповідає терміну погашення зобов'язань, за допомогою абсолютних показників дозволяє оцінити ризик платоспроможності підприємства. Фактор ризику характеризує невідповідність між необхідною величиною оборотних активів і можливостями власних і

позичених коштів по їх формуванню.

Модель оцінки ризику ліквідності (неплатоспроможності) балансу за допомогою абсолютних показників представлена на рис. 2.2.

Порядок групування активів і пасивів			
Порядок групування активів за ступенем швидкості їх перетворення в грошові кошти		Порядок групування пасивів за ступенем терміновості виконання зобов'язань	
А1 – Найбільш ліквідні активи (грошові кошти, поточні фінансові інвестиції)		П1 – Найбільш термінові зобов'язання (кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги)	
А2 – Активи, що швидко реалізуються (готова продукція, товари, дебіторська заборгованість, векселі одержані)		П2 – Короткострокові пасиви (короткострокові позичені кошти, поточні зобов'язання за розрахунками та інші поточні зобов'язання)	
А3 – Активи, що повільно реалізуються (виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи)		П3 – Довгострокові пасиви (довгострокові зобов'язання)	
А4 – Активи, що важко реалізуються (необоротні активи відображені в першому розділі балансу)		П4 – Постійні пасиви (статті першого розділу пасиву балансу)	

Тип стану ліквідності			
Умови			
$A1 \geq P1; A2 \geq P2; A3 \geq P3; A4 \leq P4$	$A1 < P1; A2 \geq P2; A3 \geq P3; A4 \sim P4$	$A1 < P1; A2 < P2; A3 \geq P3; A4 \sim P4$	$A1 < P1; A2 < P2; A3 < P3; A4 > P4$
Абсолютна ліквідність	Допустима ліквідність	Порушена ліквідність	Кризова ліквідність

Оцінка ризику ліквідності			
Безризикова зона	Зона допустимого ризику	Зона критичного ризику	Зона катастрофічного ризику

Рисунок 2.2 – Модель оцінки ризику ліквідності балансу підприємства за допомогою абсолютних показників [31]

Таким чином аналіз ліквідності балансу підприємства з метою оцінки ризику неплатоспроможності є актуальним в межах дослідження. Розрахунок ліквідності балансу ТОВ «Броктек» за 2017 р. з урахуванням вищенаведеної моделі представлений табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Броктек» за 2017 р.

Актив	Абс. величини		Пит. вага		Пасив	Абс. величини		Пит. вага		Платіжний надлишок (+) чи недолік (-)	
	поч. року	кін. року	поч. року	кін. року		поч. року	кін. року	поч. року	кін. року	поч. року	кін. року
A1	1681	3185	11,8	18,0	П1	488	383	3,4	2,2	1193	2802
A2	3279	4432	23,1	25,1	П2	1637	1820	11,5	10,3	1642	2612
A3	1888	2443	13,3	13,8	П3	0	0	0	0	1888	2443
A4	7372	7630	51,8	43,1	П4	12096	15487	85,1	87,5	-4724	-7857
Баланс	14220	17689	100	100	Баланс	14220	17689	100	100	0	0

Дані, представлені в таблиці, дозволяють охарактеризувати ступінь покриття фінансових зобов'язань підприємства в 2017 р. його майном і, як результат стан платоспроможності ТОВ «Броктек», та оцінити абсолютні та структурні зміни в балансі протягом звітного періоду.

Таким чином в складі активів варто відзначити значне збільшення абсолютного (на 1504 тис. грн) та структурного(на 6,2%) об'єму першої групи активів. В той же час, деякого збільшення зазнали і активи другої та третьої групи, але ці зміни не надто суттєві. Обсяг необоротних активів, в свою чергу, в абсолютному вираженні виріс на 258 тис. грн, а, одночасно в структурі – знизився на 8,7 в.п.

Аналізуючи пасив, варто відмітити деяке зниження кредиторської заборгованості, що, з одного боку, свідчить про часткове погашення підприємством своїх найбільш термінових зобов'язань та поліпшення стану своєї фінансової автономії і може розцінюватись як позитивне явище, та, з іншого – враховуючи, що кредиторська заборгованість є дешевим джерелом фінансування діяльності і її використання формує приріст рентабельності капіталу – то дану ситуацію не можна розцінювати як абсолютно позитивну.

В той же час, абсолютне значення об'єму другої групи пасивів балансу збільшилось на 183 тис. грн, а в структурному вираженні – знизилось на 1,2% в загальному їх обсязі. Також слід вказати на збільшення об'єму власного

капіталу як в абсолютному (на 3391 тис. грн), так і в структурному (на 2,4%) прояві.

Наступним етапом аналізу є групування статей балансу підприємства за 2018 р., що наведений в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Броктек» за 2018 р.

Актив	Абс. величини		Пит. вага		Пасив	Абс. величини		Пит. вага		Платіжний надлишок (+) чи недолік (-)	
	поч. року	кін. року	поч. року	кін. року		поч. року	кін. року	поч. року	кін. року	поч. року	кін. року
A1	3185	1724	18,0	7,7	П1	383	535	2,2	2,4	2802	1190
A2	4432	7896	25,1	35,2	П2	1820	1746	10,3	7,8	2612	6150
A3	2443	3687	13,8	16,5	П3	0	0	0	0	2443	3687
A4	7630	9180	43,1	40,6	П4	15487	20132	87,5	89,8	-7857	-10952
Баланс	17689	22413	100	100	Баланс	17689	22413	100	100	0	0

Дані таблиці свідчать про доволі стабільну ситуацію, однак варто звернути увагу на деяке зниження протягом року питомої ваги найбільш ліквідних активів в загальному їх об'ємі. Знизилась і частка необоротних активів на 2,5 в.п., натомість значно виріс обсяг другої групи активів за рахунок збільшення дебіторської заборгованості підприємства, що не може розцінюватись як позитивне явище, так як представляє собою недофінансування власних оборотних коштів і, як наслідок, зниження рентабельності їх обертання.

Також характерними для даної ситуації є деякі зміни в структурі пасивів підприємства: зниження частки короткострокових позичених коштів, поточних зобов'язань за розрахунками та інших поточних зобов'язань в абсолютному вираженні на 74 тис. грн, а у відсоткову – на 2,5 в.п. в загальному обсязі активів; в той же час збільшився обсяг власного капіталу підприємства.

З метою оцінки ліквідності підприємства ТОВ «Броктек» в 2019 р. необхідно провести попередній аналіз табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Броктек» за 2019 рр.

Актив	Абс. величини		Пит. вага		Пасив	Абс. величини		Пит. вага		Платіжний надлишок (+) чи недолік (-)	
	поч. року	кін. року	поч. року	кін. року		поч. року	кін. року	поч. року	кін. року	поч. року	кін. року
A1	1724	1353	7,7	4,8	П1	535	393	2,4	1,4	1190	960
A2	7896	13144	35,2	46,6	П2	1746	2337	7,8	8,3	6150	10807
A3	3687	3390	16,5	12,0	П3	0	0	0	0	3687	3390
A4	9180	10307	40,6	36,6	П4	20132	25464	89,8	90,3	-10952	-15157
Баланс	22413	28194	100	100	Баланс	22413	28194	100	100	0	0

Виходячи з інформації, наведеної в таблиці, можна зазначити наступні зміни в структурі активів ТОВ «Броктек»: дещо знизилась величина грошових коштів та поточних фінансових інвестицій в абсолютному (на 371 тис. грн) та структурному (на 2,9%).

В той же час суттєво зріс обсяг наданих послуг, що, в свою чергу, може розцінюватись як наслідок зниження попиту на неї чи політики розширення виробництва, та дебіторської заборгованості, що, власне, можливо, є наслідком проблематичності стягнення. Загальний обсяг третьої групи активів підприємства знизився на 297 тис. грн чи на 4,5% в загальному розмірі активів відповідно.

Зниження ж питомої ваги необоротних активів ТОВ «Броктек» в 2019 р. свідчить про деяке полегшення структури активів підприємства.

Для пасиву підприємства в 2019 р. властиве деяке зниження кредиторської заборгованості підприємства як в абсолютному (на 141 тис. грн) так і в структурному вираженні (на 1 в.п.). В той же час виріс об'єм короткострокових позикових коштів, поточної заборгованості за розрахунками та інших поточних зобов'язань на 591 тис. грн чи 0,5% в структурі. Виріс, в свою чергу, і об'єм власного капіталу підприємства.

Отже, для розрахованих показників ліквідності балансу необхідно зіставити підсумки наведених у таблицях груп по активу і пасиву.

Вивчення співвідношень цих груп активів і пасивів за кілька періодів дозволить визначити тенденції змін у структурі балансу і його ліквідності.

Дані для аналізу тенденцій ліквідності балансу підприємства ТОВ «Броктек» за 2017–2019 рр. представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Співвідношення	на поч. 2017 р.	на поч. 2018 р.	на поч. 2019 р.	на кін. 2019 р.
A1; П1	1681 > 488	3185 > 383	1724 > 535	1353 > 393
A2; П2	3279 > 1637	4432 > 1820	7896 > 1746	13144 > 2337
A3; П3	1888 > 0	2443 > 0	3687 > 0	3390 > 0
A4; П4	7372 < 12096	10987 < 15487	9180 < 20132	10307 < 25464

Таким чином в нашому випадку спостерігається постійне виконання всіх нерівностей системи протягом аналізованих періодів, що дозволяє зробити висновки про абсолютну ліквідність балансу ТОВ «Броктек» за аналізований період, тобто про раціональну структуру оборотних активів підприємства і залучених джерел фінансування.

Виконання першої нерівності свідчить про достатній обсяг найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань, зіставлення другої групи характеризує позитивну тенденцію збільшення поточної ліквідності в недалекому майбутньому.

Порівняння підсумків третьої і четвертої груп відбиває ситуацію оптимізації співвідношення платежів і надходжень у відносно віддаленому майбутньому.

В свою чергу постійна абсолютна ліквідність балансу ТОВ «Броктек» в 2017–2019 рр. свідчить про сталий безризиковий характер діяльності підприємства в розрізі платоспроможності.

Динаміку ліквідності балансу ТОВ «Броктек» за звітні періоди представлено графічно рис. 2.3.

Таким чином, політика підприємства в сфері формування коштів має наступні характеристики: ТОВ «Броктек» функціонує в основному за рахунок

власних коштів без залучення довгострокових позик, використання короткострокових позик та коштів поточного залучення – на рівні 10-15%.

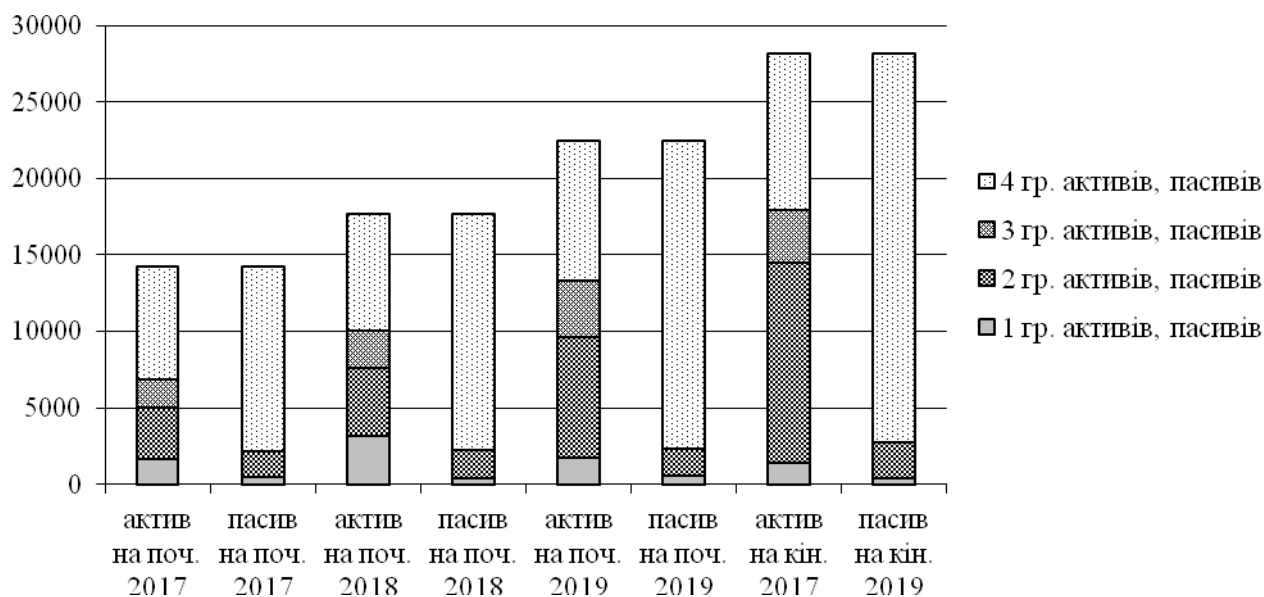

Рисунок 2.3 – Динаміка ліквідності балансу підприємства ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Структура активів підприємства ТОВ «Броктек» відповідає умовам абсолютної ліквідності, що зумовлює постійну платоспроможність підприємства на протязі аналізованих періодів, і, як результат, свідчить про сталий безризиковий стан підприємств .

2.3 Аналіз фінансової стійкості підприємства

Поряд з оцінюванням ризику втрати платоспроможності підприємства необхідно проаналізувати ризик втрати фінансової стійкості, під якою розуміють його платоспроможність в часі за умови фінансової рівноваги між власними та залученими коштами.

Для характеристики джерел формування запасів використовується показники, що відображають ступінь охоплення різних видів джерел:

Модель оцінки ризиків фінансової стійкості представлена на рис. 2.4.

Розрахунок показників забезпеченості запасів джерелами їх формування			
надлишок (+) чи недолік (-) власних оборотних коштів	надлишок (+) чи недолік (-) власних та довгострокових залучених джерел формування запасів	надлишок (+) чи недолік (-) загальної величини основних джерел для формування запасів	
$\pm \Phi_{\text{В}} = \text{ВОК} - \text{З}$	$\pm \Phi_{\text{Д}} = \text{ВДД} - \text{З}$	$\pm \Phi_{\text{З}} = \text{ЗВД} - \text{З}$	
$S(\Phi) = 1$, якщо $\Phi > 0$; $S(\Phi) = 0$, якщо $\Phi < 0$			
Тип фінансового стану			
$\pm \Phi_{\text{В}} \geq 0$; $\pm \Phi_{\text{Д}} \geq 0$; $\pm \Phi_{\text{З}} \geq 0$; $S = 1,1,1$	$\pm \Phi_{\text{В}} < 0$; $\pm \Phi_{\text{Д}} \geq 0$; $\pm \Phi_{\text{З}} \geq 0$; $S = 0,1,1$	$\pm \Phi_{\text{В}} < 0$; $\pm \Phi_{\text{Д}} < 0$; $\pm \Phi_{\text{З}} \geq 0$; $S = 0,0,1$	$\pm \Phi_{\text{В}} < 0$; $\pm \Phi_{\text{Д}} < 0$; $\pm \Phi_{\text{З}} < 0$; $S = 0,0,0$
Абсолютна незалежність	Нормальний фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан
Джерела покриття запасів, що використовуються підприємством			
власні оборотні кошти	власні оборотні кошти та довгострокові кредити	власні оборотні кошти, довгострокові та короткострокові кредити	-----
Коротка характеристика типів фінансового стану			
-висока платоспроможність; -підприємство не залежить від кредиторів	-нормальна платоспроможність; -ефективне використання залучених коштів; -висока дохідність виробничої діяльності	-порушення платоспроможності; -необхідність залучення додаткових джерел; можливість покращення ситуації	-неплатоспроможність підприємства; межа банкрутства
Оцінка ризику фінансової нестійкості			
Безризикова зона	Зона допустимого ризику	Зона критичного ризику	Зона катастрофічного ризику

Рисунок 2.4 – Модель оцінки ризику фінансової стійкості підприємства

Отож, відповідно до наведеної моделі, наступним етапом аналізу фінансової стійкості ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр. є розрахунок показників забезпеченості запасів джерелами їх формування:

Забезпеченість запасів джерелами їх формування дозволяє класифікувати фінансовий стан за ступенем його стійкості. Враховуючи, що у підприємства відсутні короткострокові та довгострокові кредити та позики, відповідно загальна величина запасів покривається власним оборотним капіталом.

Отримані результати представлено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Розрахунок типу фінансової стійкості ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Показник	поч. 2017 р.	поч. 2018 р.	поч. 2019 р.	кін. 2019 р.
Власний капітал				
Загальна величина запасів	2795	3013	3688	4824
Наявність власного оборотного капіталу	8454	7857	10952	15157
Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів	8454	7857	10952	15157
Загальна величина джерел формування запасів	8454	7857	10952	15157
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	5659	4844	7264	10333
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу довгострокових кредитів та позик для формування запасів	5659	4844	7264	10333
Надлишок (+) нестача (-) власних оборотних, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	5659	4844	7264	10333
Трьохкомпонентний показник типу фінансового стану (S)	(1,1,1)	(1,1,1)	(1,1,1)	(1,1,1)

В результаті проведених розрахунків приходимо до висновку про абсолютну фінансову стійкість підприємства протягом всього аналізованого періоду 2017–2019 рр., підприємство фінансує свою діяльність за рахунок власних джерел. Таким чином, фінансовий стан ТОВ «Броктек» за весь період 2017–2019 рр. є фінансово стійким.

В тенденції звертає на себе увагу деяке зниження на початок 2018 р. загальної величини джерел формування запасів і обсяг власних та короткострокових коштів в їхньому складі відповідно. Таке скорочення ніяким чином не спричинило погіршення фінансового стану підприємства і протягом року ситуація повністю стабілізувалась.

Підприємство ТОВ «Броктек» використовує політику з нарощення обсягів власних джерел фінансування та короткострокових позик з одночасною відмовою від використання коштів довгострокового залучення, чим воно і покращує власну фінансову стійкість і, відповідно, стабільно знаходиться в безризиковій зоні.

На ряду з визначенням ліквідності балансу та типу фінансової стійкості

підприємства необхідно провести оцінку ризиків ліквідності та фінансової стійкості за допомогою відносних показників, що, в свою чергу, здійснюється шляхом аналізу їх відхилень від рекомендованих значень:

– загальний показник ліквідності, характеризує здатність підприємства здійснювати розрахунки за всіма видами зобов'язань (як найближчими, так і віддаленими), розраховується за формулою 2.1:

$$L_1 = \frac{A_1 + 0,5A_2 + 0,3A_3}{\Pi_1 + 0,5\Pi_2 + 0,3\Pi_3}, \quad (2.1)$$

$$L_{1(\text{поч. 2017})} = (1681 + 0,5 \times 3279 + 0,3 \times 1888) / (488 + 0,5 \times 1637 + 0,3 \times 0) = 2,98$$

$$L_{1(\text{поч. 2018})} = (3185 + 0,5 \times 4432 + 0,3 \times 2443) / (383 + 0,5 \times 1820 + 0,3 \times 0) = 4,74$$

$$L_{1(\text{поч. 2019})} = (1724 + 0,5 \times 7896 + 0,3 \times 3687) / (535 + 0,5 \times 1746 + 0,3 \times 0) = 4,82$$

$$L_{1(\text{кін. 2019})} = (1353 + 0,5 \times 13144 + 0,3 \times 3390) / (393 + 0,5 \times 2337 + 0,3 \times 0) = 5,73$$

– коефіцієнт абсолютної ліквідності, показує яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом за рахунок грошових коштів, тобто розраховується з урахуванням тільки першої групи найбільш ліквідних активів:

$$L_2 = \frac{A_1}{\Pi_1 + \Pi_2}, \quad (2.2)$$

$$L_{2(\text{поч. 2017})} = 1681 / (488 + 1637) = 0,79$$

$$L_{2(\text{поч. 2018})} = 3185 / (383 + 1820) = 1,45$$

$$L_{2(\text{поч. 2019})} = 1724 / (535 + 1746) = 0,76$$

$$L_{2(\text{кін. 2019})} = 1353 / (393 + 2337) = 0,50$$

– коефіцієнт проміжної (термінової) ліквідності або коефіцієнт «критичної оцінки», характеризує ту частину короткострокових зобов'язань підприємства, що може бути негайно погашена за рахунок коштів на різноманітних рахунках, в короткострокових цінних паперах, а також надходжень за розрахунками:

$$L_3 = \frac{A_1 + A_2}{\Pi_1 + \Pi_2}, \quad (2.3)$$

$$L_3 \text{ (поч.2017)} = (1681 + 3279) / (488 + 1637) = 2,33$$

$$L_3 \text{ (поч.2018)} = (3185 + 4432) / (383 + 1820) = 3,46$$

$$L_3 \text{ (поч.2019)} = (1724 + 7896) / (535 + 1746) = 4,22$$

$$L_3 \text{ (кін.2019)} = (1353 + 13144) / (393 + 2337) = 5,31$$

– коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності, методика розрахунку якого представлена формулою 2.4, показує яку частку поточних зобов'язань за кредитами та розрахунками можна покрити, мобілізувавши всі оборотні кошти:

$$L_4 = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{\Pi_1 + \Pi_2}, \quad (2.4)$$

$$L_4 \text{ (поч.2017)} = (1681 + 3279 + 1888) / (488 + 1637) = 3,22$$

$$L_4 \text{ (поч.2018)} = (3185 + 4432 + 2443) / (383 + 1820) = 4,57$$

$$L_4 \text{ (поч.2019)} = (1724 + 7896 + 3612) / (535 + 1746) = 5,80$$

$$L_4 \text{ (кін.2019)} = (1353 + 13144 + 3390) / (393 + 2337) = 6,55$$

– коефіцієнт маневреності робочого капіталу, характеризує частку запасів, тобто матеріальних виробничих активів у власних оборотних активах; обмежує свободу маневру власними коштами.

$$L_5 = \frac{A_3}{(A_1 + A_2 + A_3) - (\Pi_1 + \Pi_2)}, \quad (2.5)$$

$$L_5 \text{ (поч. 2017)} = 1888 / ((1681 + 3279 + 1888) - (488 + 1637)) = 0,40$$

$$L_5 \text{ (поч. 2018)} = 2443 / ((3185 + 4432 + 2443) - (383 + 1820)) = 0,31$$

$$L_5 \text{ (поч. 2019)} = 3687 / ((1724 + 7896 + 3687) - (535 + 1746)) = 0,33$$

$$L_5 \text{ (кін. 2019)} = 3390 / ((1353 + 13144 + 3390) - (393 + 2337)) = 0,22$$

– коефіцієнт забезпеченості власними коштами, що характеризує наявність власних оборотних коштів підприємства, необхідних для його

фінансової стійкості, розраховується за формулою 2.6:

$$L_6 = \frac{\Pi_4 - A_4}{A_1 + A_2 + A_3}, \quad (2.6)$$

$$L_6 \text{ (поч. 2017)} = (12096 - 7372) / (1681 + 3279 + 1888) = 0,69$$

$$L_6 \text{ (поч. 2018)} = (15487 - 7630) / (3185 + 4432 + 2443) = 0,78$$

$$L_6 \text{ (поч. 2019)} = (20132 - 9180) / (1724 + 7896 + 3687) = 0,82$$

$$L_6 \text{ (кін. 2019)} = (25464 - 10307) / (1353 + 13144 + 3390) = 0,85$$

Розрахунок та аналіз показників ліквідності є першоосною для оцінки можливостей підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання. Ліквідність – це спроможність будь-якого з активів трансформуватися в гроші (кошти), а рівень ліквідності визначається тривалістю періоду, протягом якого цю трансформацію можна здійснити, що коротший цей період, то вищою є ліквідність.

Низька ліквідність, а отже і платоспроможність підприємства, спричинюється збитковою діяльністю або низьким рівнем рентабельності, оскільки прибуток є головним джерелом збільшення обсягу фінансових ресурсів, а також нераціональним розміщенням фінансових ресурсів. Все це може призвести до банкрутства та ліквідації підприємства.

З метою подальшого аналізу отримані результати доцільно представити у вигляді табл. 2.8.

Відповідно до розрахованих показників ліквідності з точки зору оцінки ризику можна зауважити, що всі значення знаходяться на оптимальному рівні.

Так, загальний показник ліквідності на всіх етапах аналізу відповідає рекомендованому значенню ($L_1 > 1$) і, до того ж, спостерігається постійне збільшення цього показника в динаміці, що, в свою чергу, свідчить про розширення можливостей підприємства здійснювати розрахунки за всіма видами зобов'язань.

Таблиця 2.8 – Динаміка показників ліквідності ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Показник	поч. 2017 р.	поч. 2018 р.	поч. 2019 р.	кін. 2019 р.	Відхилення (+,-)		
					поч. 2018 до поч. 2017	поч. 2019 до поч. 2018	кін. 2019 до поч. 2019
Загальний показник ліквідності (L_1)	2,98	4,74	4,82	5,73	1,76	0,08	0,91
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (L_2)	0,79	1,45	0,76	0,50	0,66	-0,69	-0,26
Коефіцієнт проміжної (термінової) ліквідності (L_3)	2,33	3,46	4,22	5,31	1,13	0,76	1,09
Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності (L_4)	3,22	4,57	5,80	6,55	1,35	1,23	0,75
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу (L_5)	0,40	0,31	0,33	0,22	-0,09	0,02	-0,11
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (L_6)	0,69	0,78	0,82	0,85	0,09	0,04	0,03

Готовність та мобільність підприємства по оплаті короткострокових зобов'язань достатньо висока, але загалом коефіцієнт абсолютної ліквідності має негативну динаміку з додатнім відхиленням лише на початок 2018 р. Таким чином, ризик невиконання зобов'язань перед постачальниками – на мінімальному рівні, але тенденція зниження цього показника не виключає таких ризиків в майбутніх періодах.

Коефіцієнт «критичної оцінки» (термінової ліквідності) (2,33; 3,46; 4,22; 5,31) вказує, що підприємство в періоді, рівному тривалості одного обороту дебіторської заборгованості, в змозі покрити свої короткострокові зобов'язання, і ця здатність досить висока, внаслідок чого ризик невиконання зобов'язань перед кредитними підприємствами відсутній.

Коефіцієнт поточної ліквідності дозволяє встановити, що в цілому прогностні платіжні можливості підприємства – на оптимальному рівні. Сума оборотних активів цілком відповідає сумі короткострокових зобов'язань. Підприємство має в своєму розпорядженні достатній об'єм вільних грошових коштів і з позиції інтересів власників за прогнозованим рівнем платоспроможності знаходиться в безризиковій зоні.

Прослідкувати динаміку змін розрахованих коефіцієнтів протягом аналізованих періодів доцільно за допомогою рис. 2.5.

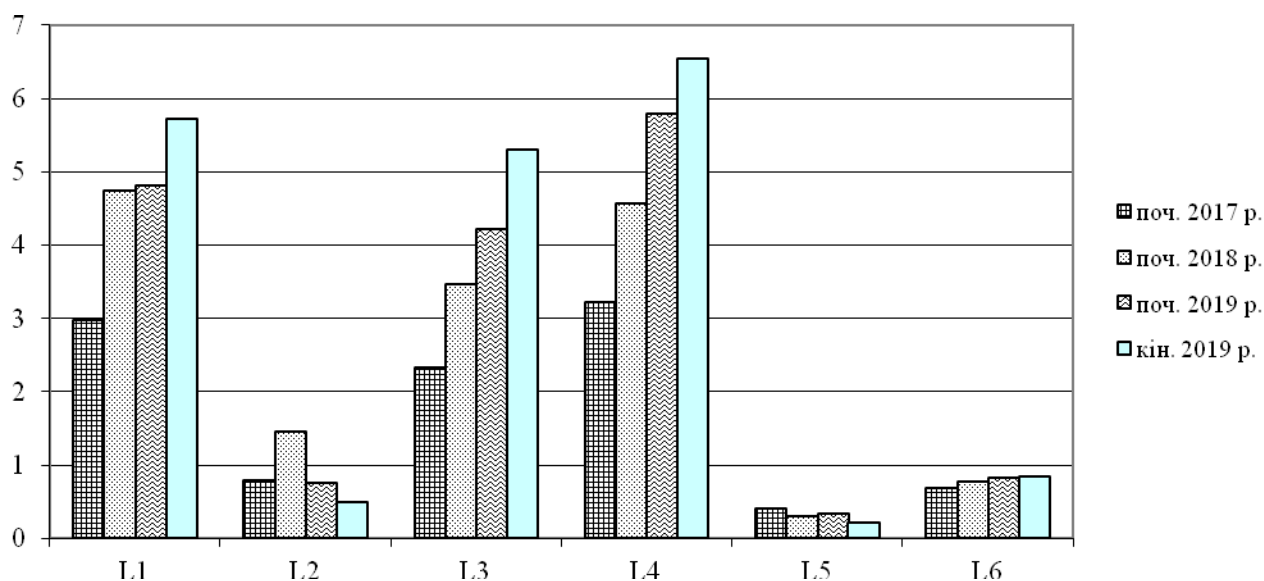

Рисунок 2.5 – Динаміка показників ліквідності підприємства ТОВ «Броктек» за 2017–2019 рр.

Отож, спостерігається тенденція збільшення показника загальної ліквідності підприємства, що в свою чергу, розцінюється як позитивний фактор, так як ця ситуація свідчить про розширення можливостей ТОВ «Броктек» покривати всі види своїх зобов'язань.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності відповідає рекомендованому оптимальному значенню, що й дозволяє судити про досить ефективне використання грошових коштів. Однак різке збільшення значення показника на початок 2018 р. (практично в два рази) свідчить про надлишок грошових

ресурсів, що в свою чергу розцінюється як негативне явище.

Слід також відзначити, що підприємству впродовж року все ж вдалося знизити значення показника на 0,69, до рівня 0,76, який дещо нижче (на 0,03) величини коефіцієнта абсолютної ліквідності на початок 2017 р. В 2019 р. мало місце зниження цього показника на ще на 0,26 до значення 0,5.

Спостерігається зростання в динаміці коефіцієнту термінової ліквідності, що характеризує розширення можливостей покриття підприємством короткострокової заборгованості за рахунок коштів на різноманітних рахунках, в короткострокових цінних паперах, а також надходжень за розрахунками.

Коефіцієнт поточної ліквідності в динаміці постійно зростає, що, в свою чергу, характеризує ситуацію збільшення долі поточних зобов'язань за кредитами та розрахунками, яку підприємство в змозі покрити шляхом мобілізації всіх оборотних коштів.

В свою чергу, зниження в динаміці коефіцієнту маневреності робочого капіталу розцінюється як позитивне явище та характеризує поступове вивільнення знерухоμένου в виробничих запасах та дебіторській заборгованості капіталу підприємства. Тільки на початок 2019 р. показник зазнав незначного збільшення (на 0,2), спричиненого деяким збільшенням обсягу запасів та дебіторської заборгованості, але в цілому має місце тенденція стабільного зниження коефіцієнту.

Показник забезпеченості власними коштами, що і є основою фінансової стійкості підприємства, знаходиться на досить високому рівні та постійно збільшується в динаміці, що можна охарактеризувати як абсолютно позитивну ситуацію.

Отож, в цілому динаміка розрахованих показників ілюструє оптимальний стан ліквідності ТОВ «Броктек» впродовж 2017–2019 рр. і, як наслідок, абсолютне виключення ризикових ситуацій.

З метою оцінки ризиків фінансової стійкості необхідно провести розрахунок наступних коефіцієнтів:

– коефіцієнт фінансової автономії, що характеризує незалежність

підприємства від позикових коштів, розраховується за формулою 2.6:

$$U_1 = \frac{ВК}{Б}, \quad (2.6)$$

де ВК – власний капітал;

Б – баланс.

$$U_1 \text{ (поч.2017)} = 12096 / 14220 = 0,85$$

$$U_1 \text{ (поч.2018)} = 15487 / 17689 = 0,88$$

$$U_1 \text{ (поч.2019)} = 20132 / 22413 = 0,90$$

$$U_1 \text{ (кін.2019)} = 25464 / 28194 = 0,90$$

– коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів, методика розрахунку якого представлена формулою 2.7, показує скільки позикових коштів залучило підприємство в розрахунку на 1 грошову одиницю інвестованого в активи власного капіталу:

$$U_2 = \frac{ПК}{ВК}, \quad (2.7)$$

де ПК – позикові кошти;

ВК – власний капітал.

$$U_2 \text{ (поч.2017)} = 970 / 12096 = 0,08$$

$$U_2 \text{ (поч.2018)} = 969 / 15487 = 0,06$$

$$U_2 \text{ (поч.2019)} = 1245 / 20132 = 0,06$$

$$U_2 \text{ (кін.2019)} = 1780 / 25464 = 0,07$$

– коефіцієнт забезпеченості власними коштами, демонструє наявність у підприємства власних оборотних коштів, необхідних для його фінансової стійкості, і визначається за формулою 2.8:

$$U_3 = \frac{\text{ВК-НОА}}{\text{ОА}}, \quad (2.8)$$

де НОА – необоротні активи підприємства;

ОА – оборотні активи підприємства.

$$U_3 (\text{поч.2017}) = (12096 - 7372) / 6775 = 0,70$$

$$U_3 (\text{поч.2018}) = (15487 - 7630) / 9709 = 0,81$$

$$U_3 (\text{поч.2019}) = (20132 - 9180) / 12786 = 0,86$$

$$U_3 (\text{кін.2019}) = (25464 - 10307) / 17022 = 0,89$$

– коефіцієнт фінансової стійкості, що показує яка частка активів фінансується за рахунок стійких джерел, розраховується за допомогою формули 2.9:

$$U_4 = \frac{\text{ВК-ДП}}{\text{Б}}, \quad (2.9)$$

де ДП – довгострокові пасиви.

$$U_4 (\text{поч. 2017}) = (12096 - 0) / 14220 = 0,85$$

$$U_4 (\text{поч.2018}) = (15487 - 0) / 17689 = 0,88$$

$$U_4 (\text{поч.2019}) = (20132 - 0) / 22413 = 0,90$$

$$U_4 (\text{кін.2019}) = (25464 - 0) / 28194 = 0,90$$

Для подальшого аналізу отримані результати доречно представити у вигляді табл. 2.9

З точки зору оцінки ризику можна зауважити наступне: виконання рекомендованих вимог для значення показника капіталізації (U_2) забезпечує для постачальників та кредитних організацій знаходження оцінки ризику наслідків взаємодії в безризиковій зоні.

Виконання нормативних умов для показника коефіцієнту забезпеченості власними коштами свідчить про стабільний фінансовий стан підприємства та,

як наслідок, відсутність ризику втрати фінансової незалежності. Динаміка цього показника свідчить про позитивну тенденцію подальшого покращення ситуації.

Таблиця 2.9 – Показники фінансової стійкості ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Показник	поч. 2017 р.	поч. 2018 р.	поч. 2019 р.	кін. 2019 р.	Відхилення (+,-)		
					2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2019
Коефіцієнт фінансової автономії (U_1)	0,85	0,88	0,90	0,90	0,03	0,02	0
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів (U_2)	0,08	0,06	0,06	0,07	-0,02	0,00	0,01
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (U_3)	0,70	0,81	0,86	0,89	0,11	0,05	0,03
Коефіцієнт фінансової стійкості (U_4)	0,85	0,88	0,90	0,90	0,03	0,02	0,00

Значення коефіцієнтів фінансової незалежності (U_1) та фінансової стійкості (U_4) відображають перспективу покращення фінансового стану. Показники свідчать про збільшення рівня фінансової автономії, розширення можливостей залучення коштів зі сторони, відсутність у підприємства фінансових труднощів.

Подальшим етапом аналізу є загальна оцінка тенденції змін вищенаведених показників на підприємстві за період 2017–2019 рр.

Динаміка коефіцієнтів фінансової стійкості представлена на рис. 2.6.

Отож, зростання в динаміці коефіцієнту фінансової автономії характеризує ситуацію збільшення рівня фінансової незалежності підприємства від позикових коштів.

Так, питома вага власного капіталу в складі загального об'єму джерел фінансування на початок 2017 р. склав 85% і впродовж наступних періодів

виріс до значення 90%, що свідчить про те, що ТОВ «Броктек» функціонує з мінімальним залученням позикових коштів.

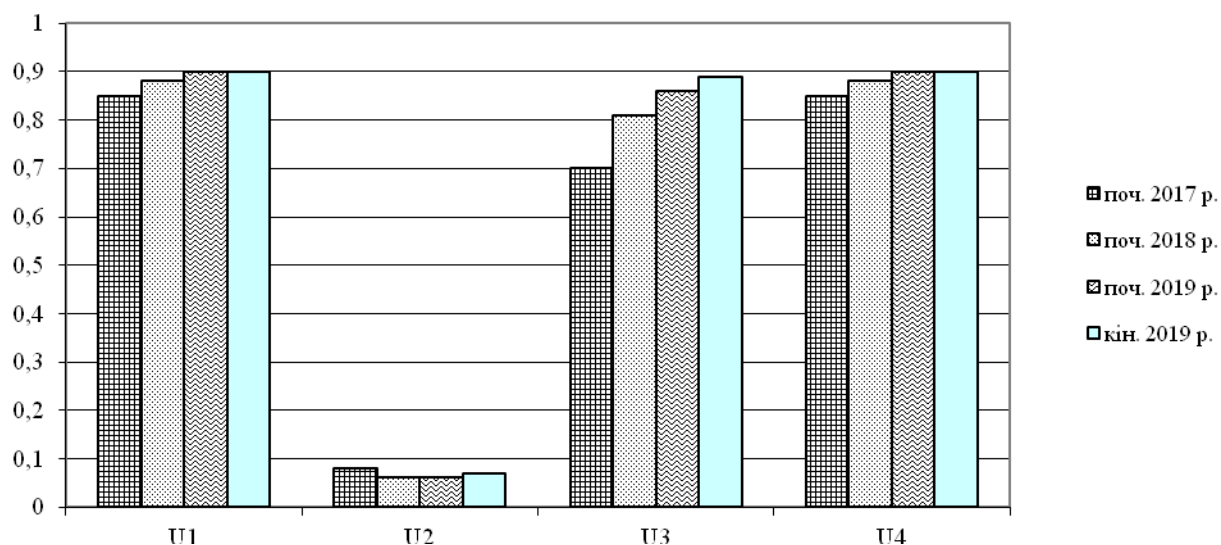

Рисунок 2.6 – Динаміка показників фінансової стійкості підприємства ТОВ «Броктек» за 2017–2019 рр.

Коефіцієнти фінансової стійкості та співвідношення позикових і власних коштів є показниками, які характеризують відносну величину двох вищевказаних елементів капіталу підприємства [46, С. 213].

Якщо розглядати з урахуванням взаємозв'язку цих коефіцієнтів, то можна зробити наступний висновок – спостерігається тенденція збільшення розриву в значеннях власного і позикового капіталу в сторону першого, одночасно слід відзначити факт зниження залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів.

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами знаходяться на високому рівні і характеризує абсолютну фінансову стійкість підприємства. Позитивну тенденцію росту показника характеризують його значення в аналізованих періодах: 0,7, 0,81, 0,86 і 0,89 відповідно.

Таким чином ситуація в цілому розцінюється як позитивна і, з точки зору оцінки ризику втрати фінансової стійкості – абсолютно безпечна.

На основі вищенаведених розрахунків ліквідності та фінансової стійкості

доцільно провести комплексну оцінку фінансової безпеки підприємства.

Сутність методики комплексної (бальної) оцінки фінансової безпеки підприємства ТОВ «Броктек» полягає в класифікації підприємств за рівнем фінансового стану, тобто будь-яке підприємство може бути віднесене до певного класу в залежності від набраної кількості балів, виходячи з фактичних значень його фінансових коефіцієнтів [43].

Критерії інтегральної бальної оцінки фінансового стану підприємства в межах оцінювання ТОВ «Броктек» представлено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Методика інтегрального оцінювання фінансової безпеки підприємства

Показник фінансового стану	Рейтинг показника	Критерій		Умови зниження критерію
		вищий	нищий	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	20	0,5 і вище – 20 балів	менше 0,1 – 0 балів	за кожні 0,1 пункту зниження порівняно з 0,5 знімається 4 бали
Коефіцієнт «критичної оцінки»	18	1,5 і вище – 18 балів	менше 1 – 0 балів	за кожні 0,1 пункту зниження порівняно з 1,5 знімається по 3 бали
Коефіцієнт поточної ліквідності	16,5	2 і вище – 16,5 бала	менше 1 – 0 балів	за кожні 0,1 пункту зниження порівняно з 2 знімається по 1,5 бали
Коефіцієнт автономії	17	0,5 і вище – 17 балів	менше 0,4 – 0 балів	за кожні 0,1 пункту зниження порівняно з 0,5 знімається по 0,8 бали
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	15	0,5 і вище – 15 балів	менше 0,1 – 0 балів	за кожні 0,1 пункту зниження порівняно з 0,5 знімається по 3 бали
Коефіцієнт фінансової стійкості	13,5	0,8 і вище – 13,5	менше 0,5 – 0 балів	за кожні 0,1 пункту зниження порівняно з 0,8 знімається по 2,5 бали

Класифікація підприємства за інтегральною бальною оцінкою виглядає наступним чином:

–1-й клас (100-97 балів) – підприємства з абсолютною фінансовою стійкістю та абсолютно платоспроможні;

–2-й клас (96-67 балів) – організації нормального фінансового стану;

–3-й клас (66-37 балів) – підприємства, фінансовий стан яких можна оцінити як середній;

–4-й клас (36-11 балів)- підприємства з нестійким фінансовим станом.

Таким чином, суттю моделі комплексної бальної оцінки ризику фінансової неспроможності ТОВ «Броктек» являється класифікація фінансового стану підприємства і на її основі – оцінка можливих негативних наслідків ризикової ситуації в залежності від значень факторів-ознак та рейтингового числа (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Класифікація рівня фінансової безпеки ТОВ «Броктек» за період 2017–2019 рр.

Показник фін. стану	поч. 2017 р.		поч. 2018 р.		поч. 2019 р.		кін. 2019 р.	
	факт. значення	бали	факт. значення	бали	факт. значення	бали	факт. значення	бали
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,79	20	1,45	20	0,76	20	0,50	20
Коефіцієнт «критичної оцінки»	2,33	18	3,46	18	4,22	18	5,31	18
Коефіцієнт поточної ліквідності	3,22	16,5	4,57	16,5	5,80	16,5	6,55	16,5
Коефіцієнт автономії	0,85	17	0,88	17	0,90	17	0,90	17
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	0,70	15	0,81	15	0,86	15	0,89	15
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,85	13,5	0,88	13,5	0,90	13,5	0,90	13,5
Всього:		100		100		100		100

Таким чином, зазначимо, що за весь період 2017–2019 рр. підприємство ТОВ «Броктек» класифікувалось як підприємство першого класу, тобто функціонувало в умовах абсолютної платоспроможності та фінансової стійкості. Фінансові показники впродовж аналізованих років знаходяться на оптимальному рівні та виявляється їхня стабільність, за жодним коефіцієнтом не спостерігається відставань від рекомендованих значень.

Підприємство рентабельне, знаходиться в безризиковій зоні.

Завершальним етапом аналізу фінансових ризиків втрати ліквідності та

фінансової стійкості, фінансової неспроможності підприємства є підсумок та загальна оцінка наведених у дослідженні розрахунків. Узагальнення результатів включає комплекс методичних прийомів групування і систематизації. Крім того ці заходи дають можливість виявити недоліки, краще розібратись в їх причинах та прийняти обґрунтовані рішення за результатами аналізу.

Узагальнені результати оцінювання фінансового стану підприємства ТОВ «Броктек» наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Результати оціни ризиків підприємства за 2017–2019 рр.

Вид ризику	Розрахункова модель	Рівень ризику
Ризик втрати платоспроможності	Абсолютні показники ліквідності балансу	безризикова зона
	Відносні показники платоспроможності	безризикова зона
Ризик втрати фінансової стійкості	Абсолютні показники	безризикова зона
	Відносні показники структури капіталу	за коефіцієнтами забезпеченості власними коштами та фінансової стійкості – безризиковість ситуації
Комплексна оцінка ризику фінансового стану	Відносні показники платоспроможності та структури капіталу	безризикова зона

Таким чином, можна вважати, що задовільний фінансовий стан а отже і рівень фінансової безпеки підприємства ТОВ «Броктек» є результатом ефективного управління ресурсами підприємства. Фінансові показники впродовж аналізованих років знаходяться на оптимальному рівні та мають стабільну динаміку, за жодним коефіцієнтом не спостерігається відставань від рекомендованих значень.

Спостерігається тенденція збільшення показника загальної ліквідності підприємства, що в свою чергу, розцінюється як позитивний фактор, так як ця ситуація свідчить про розширення можливостей ТОВ «Броктек» покривати всі види своїх зобов'язань.

Таким чином ситуація в цілому розцінюється як позитивна і, з точки зору оцінки ризику втрати фінансової стійкості – абсолютно безпечна.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного аналізу ключових показників фінансового стану підприємства, які дозволяють здійснити оцінювання фінансової безпеки слід зазначити наступне:

Чистий дохід підприємства за аналізований період збільшився за період 20061 тис. грн (53,2%), при цьому собівартість послуг підприємства зростає 15186 тис. грн (78,1%). Процес збільшення собівартості пояснюється її прямою залежністю від цін на паливо та запчастини. Зростання цін на паливо та запчастини, а також фактори пов'язані в першу чергу з валютними ризиками і загальноекономічною ситуацією в країні, зумовлюють збільшення цін на послуги з перевезення вантажів.

Валовий прибуток підприємства ТОВ «Броктек» за 2017–2019 рр. збільшився на 4875 тис. грн, чи відповідно на 69,0%.

Чистий прибуток ТОВ «Броктек» в 2017 р. становив 3360 тис. грн, його збільшення за аналізований період становило 2482 тис. грн (73,9%).

Звертає на себе увагу деяке зниження в динаміці показники рентабельності реалізованих продукції (послуг), що, в свою чергу, пояснюється зростанням собівартості продукції. Так, в 2017 р. рентабельність від наданих послуг склала 17,28%, в 2018 р. цей показник збільшився до значення до значення 18,17% і впродовж 2019 р. знову відбулося зменшення до рівня 16,87%, що може свідчити про деяке зниження ефективності діяльності підприємства, а також політики ціноутворення.

В цілому діяльність підприємства, не зважаючи на суттєве збільшення собівартості продукції, є рентабельною та приносить підприємству стабільний дохід.

Аналіз ліквідності балансу в межах оцінювання ризику неплатоспроможності за період 2017-2019 рр. характеризує ситуацію сталої абсолютно без ризикової діяльності підприємства в розрізі платоспроможності.

При цьому проведений аналіз яскраво демонструє політику підприємства в сфері формування коштів: ТОВ «Броктек» функціонує в основному за рахунок власних коштів без залучення довгострокових позик, використання короткострокових позик та коштів поточного залучення – на рівні 10-15%. Структура активів водночас відповідає умовам абсолютної ліквідності, що зумовлює постійну платоспроможність підприємства на протязі аналізованих періодів, і, як результат, свідчить про сталий фінансовий стан.

Діагностика фінансової стійкості підприємства, що відноситься до так званих структурних ризиків підприємства, засвідчила, що підприємство має абсолютну фінансову стійкість протягом всього аналізованого періоду.

Аналіз відносних показників фінансової стійкості підприємства підтвердив виконання нормативних умов для показника коефіцієнту забезпеченості власними коштами, що є свідченням стабільного фінансового стану підприємства.

Комплексна (бальна) оцінка ризику фінансової неспроможності підприємства засвідчила, що підприємство за аналізований період класифікувалось як підприємство першого класу, тобто функціонувало в умовах абсолютної платоспроможності та фінансової стійкості. Підприємство рентабельне, знаходиться в безризиковій зоні.

3 ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «БРОКТЕК»

3.1 Оптимізація рівня фінансових ризиків підприємства з урахуванням структури джерел фінансування

Ототожнюючи отримані в процесі аналізу результати, можна відмітити наступне: з точки зору фінансових ризиків втрати фінансової незалежності та ліквідності підприємство функціонує в абсолютно безризиковій зоні, що, в свою чергу варто зауважити, зумовлено мінімальним обсягом залучення позикових коштів. Така структура джерел фінансування визначає абсолютну фінансову стійкість та ліквідне положення ТОВ «Броктек», однак в той же час підприємство недоотримує певний приріст фінансової рентабельності за рахунок не використання позикових коштів. Таким чином, рівень ризик-менеджменту на підприємстві можна охарактеризувати як високий – повна забезпеченість власними коштами зумовлює абсолютно безризиковий характер діяльності підприємства в розрізі фінансової стійкості та ліквідності. Однак, беручи до уваги можливість та значний запас збільшення рівня фінансових ризиків в рамках, прийнятних для підприємства, одним зі шляхів оптимізації ризик-менеджменту та фінансового стану ТОВ «Броктек» загалом може бути запропонована модель оптимізації структури джерел покриття.

Оптимізація структури капіталу підприємства передбачає формування раціонального співвідношення між власним і позиковим капіталом, при якому забезпечується найбільш ефективна пропорційність між прибутковістю і фінансовою стійкістю підприємства, так як в умовах використання переважно власного капіталу підприємство має високу фінансову стійкість, але обмежує темпи свого розвитку і не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал; в той же час, підприємство, що спирається на використання в процесі своєї господарської діяльності позикового капіталу, має

більш високий потенціал свого розвитку і можливість приросту фінансової рентабельності діяльності, однак більшою мірою генерує фінансовий ризик і загрозу банкрутства [33].

Політика підприємства у сфері формування структури капіталу зводиться до визначення оптимальних для нього співвідношень власного і позикового капіталу. Одним з основних механізмів реалізації цієї політики є фінансовий леверидж.

Фінансовий леверидж характеризує використання підприємством позикового капіталу, що впливає на зміну рівня прибутковості власного капіталу і дає можливість отримання додаткового прибутку на власний капітал. Таким чином, для вимірювання сумарних економічних результатів, що досягаються при різному співвідношенні власного і позикового капіталу в пасиві балансу підприємства, використовується показник «фінансовий леверидж». Економічна суть цього показника полягає у вимірюванні ефекту, що полягає в зростанні рентабельності власного капіталу за допомогою збільшення частки позикових коштів у загальній сумі його [34].

Методика розрахунку ефекту фінансового левериджу виражається наступною формулою 3.1:

$$ЕФЛ = (1 - C_{ПП}) \times (КВР_A - ПК) \times \frac{ЗК}{ВК}, \quad (3.1)$$

де $C_{ПП}$ – ставка податку на прибуток;

$КВР_A$ – коефіцієнт валової рентабельності активів;

$ПК$ – середній розмір відсотків за кредит;

$ЗК$ – середня сума використання підприємством залученого капіталу;

$ВК$ – середня сума власного капіталу підприємства

В складі формули 3.1 варто виділити наступні складові елементи:

$(1 - C_{ПП})$ – податковий коректор фінансового левериджу, що визначає ступінь залежності ефекту фінансового важеля від рівня оподаткування прибутку підприємства [10, С. 369]. Податковий коректор практично не залежить від

діяльності підприємства, оскільки ставка податку на прибуток встановлюється відповідно до норм чинного законодавства. Проте, у ряді випадків податковий коректор може бути використаний в процесі управління ефектом фінансового левериджу:

- встановлення диференційованих ставок оподаткування прибутку за різними видами діяльності підприємства;
- використання підприємством податкових пільг за окремими видами своєї діяльності;
- функціонування окремих дочірніх фірм підприємства у вільних економічних зонах країни в умовах пільгового режиму оподаткування прибутку;
- здійснення окремими фірмами підприємства своєї діяльності в державах з більш низьким рівнем оподаткування.

У цих випадках шляхом зниження середньої ставки оподаткування прибутку можна підвищити вплив податкового коректора фінансового левериджу на його ефект (при інших рівних умовах).

($KBP_A - ПК$) – диференціал фінансового левериджу, що характеризує різницю між коефіцієнтом валової рентабельності активів і середнім розміром відсотка за кредит [10, С.370]. Таким чином, позитивний ефект фінансового левериджу виявляється тільки у випадку перевищення рівня прибутку генерованого активами підприємства над середнім розміром відсотка за кредит, тобто якщо диференціал фінансового левериджу є позитивною величиною. Формування ж від'ємного значення диференціала фінансового левериджу призводить до зниження коефіцієнта рентабельності власного капіталу. У цьому випадку використання підприємством позикового капіталу дає негативний ефект.

($ЗК / ВК$) – плече фінансового важеля, який характеризує силу його впливу. Приріст коефіцієнта фінансового левериджу мультиплікує ще більший приріст його ефекту (позитивного або негативного в залежності від значення диференціала). Аналогічно, зниження коефіцієнта фінансового левериджу обумовлює зворотний результат.

Таким чином, при незмінному диференціалі коефіцієнт фінансового левериджу є головним генератором як зростання суми і рівня прибутку на власний капітал, так і фінансового ризику втрати цього прибутку.

Аналіз показує, що якщо диференціал фінансового левериджу вище нуля, то будь-яке збільшення його коефіцієнта призводить до зростання ефекту фінансового левериджу.

Проте ця динаміка має певні межі. Зі збільшенням частки позикових коштів у капіталі підприємства його фінансова стійкість знижується. Така тенденція зазвичай призводить до стану, коли підприємство не може повертати позикові джерела, що змушує кредиторів збільшувати рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням премії за додатковий фінансовий ризик. Причому премія буде зростати із збільшенням коефіцієнта фінансового левериджу, при певному значенні якого ефект може бути зведений до нуля.

Ефект фінансового левериджу росте тільки до певного значення позикових коштів у капіталі підприємства, після якого він знижується до нуля, а потім може стати негативним. Остання обставина свідчить про те, що рентабельність власного капіталу знизиться, оскільки частина прибутку, що генерується власними коштами суб'єкта господарювання, буде йти на обслуговування використаного позикового капіталу за високими ставками відсотка. Звідси, збільшення коефіцієнта фінансового левериджу не безмежні і регламентується рентабельністю активів корпорації. При низькому її значенні і дорогих позикових коштах може відразу наступити негативний ефект фінансового левериджу [64].

Слід також відзначити, що ефект фінансового левериджу виникає в результаті використання не тільки платного кредиту, але і безкоштовних позикових ресурсів (кредиторської заборгованості). І чим більшою являється частка останніх в загальному обсязі позикових коштів – тим вище значення ефекту фінансового левериджу.

Вищенаведена методика обчислення ефекту фінансового левериджу наведена без урахування темпів інфляції.

В умовах інфляції, коли борги і відсотки за ними не індексуються, ефект фінансового важеля і рентабельність власного капіталу збільшуються, оскільки обслуговування боргу і сам борг оплачуються знеціненими грошима. Отже, скоригований на темп інфляції фінансовий важіль розраховується наступним чином:

$$ЕФЛ = (1 - C_{ПП}) \times \left(KBR_A - \frac{ПК}{1 - I_{Инф}} \right) \times \left(\frac{ЗК}{ВК} \times I_{Инф} \right) \times 100, \quad (3.2)$$

де $C_{ПП}$ – ставка податку на прибуток;

KBR_A – коефіцієнт валової рентабельності активів;

ПК – середній розмір процентів за кредит;

ЗК – середня сума використання підприємством залученого капіталу;

СК – середня сума власного капіталу підприємства;

$I_{Инф}$ – індекс інфляції.

Враховуючи, що підприємство за аналізований період не використовувало банківські позики довгострокового та короткострокового характеру, розглянемо можливість залучення коштів із зазначених джерел.

З метою визначення ефективності використання підприємством ТОВ «Броктек» позикових джерел фінансування та оптимальності структури джерел покриття в 2017–2019 рр. слід зробити розрахунок ефекту фінансового левевериджу, вихідні дані для якого представлені в табл. 3.1.

$$ЕФЛ_{2017} = (1 - 0,18) \times 40 \times \left(\frac{969}{14985} \times 1,1221 \right) = 2,38\%$$

$$ЕФЛ_{2018} = (1 - 0,18) \times 40 \times \left(\frac{1107}{18944} \times 1,1217 \right) = 2,15\%$$

$$ЕФЛ_{2019} = (1 - 0,18) \times 42 \times \left(\frac{1513}{23791} \times 1,2510 \right) = 2,74\%$$

Ефект фінансового левевериджу ТОВ «Броктек» розрахований з урахуванням темпів інфляції за даними Державного комітету статистики України за 2017–2019 роки.

Таблиця 3.1 – Розрахунок ефекту фінансового левериджу підприємства ТОВ «Броктек»

№ п/п	Показники	Період		
		2017 р.	2018 р.	2019 р.
1.	Середня сума всього використовуваного капіталу (активів), в т.ч.:	15955	20051	25304
2.	Середня сума власного капіталу;	14985	18944	23791
	- пит. вага в загальному об'ємі використовуваного капіталу,%	93,93%	94,48%	94,03%
3.	Середня сума позикового капіталу;	969	1107	1513
	- питома вага в загальному об'ємі використовуваного капіталу,%	6,07%	5,52%	5,97%
4.	Сума валового прибутку	7070	8878	11945
5.	Коефіцієнт валової рентабельності активів, %	0,40	0,40	0,42
6.	Середній рівень процентів за кредит,%	-	-	-
7.	Сума процентів за кредитом, сплачених за використання позикового капіталу	-	-	-
8.	Прибуток, що підлягає оподаткуванню	4679	5889	7961
9.	Ставка податку на прибуток	0,18	0,18	0,18
10.	Сума податку на прибуток	844,22	1060,02	1432,98
11.	Сума чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податку	3834,78	4828,98	6528,02
14.	Індекс інфляції	13,7	9,8	4,1

З результатів наведених розрахунків випливає, що ефект фінансового важеля ТОВ «Броктек» у 2018 звітному періоді знизився по відношенню до 2017 р. відповідно на 9,66%. Отже, можна судити про те, що це зниження викликане зменшенням питомої ваги позикових коштів у загальній сумі використовуваного підприємством капіталу; таким чином, підприємство отримує менший рівень прибутку на власний капітал, але при цьому має вищі показники фінансової автономії ніж у 2017 р. і, відповідно характеризується абсолютною відсутністю прогнозованих ризиків втрати фінансової стійкості та ліквідності. Ситуація з деяким збільшенням величини фінансового левериджу в 2019 р. свідчить про зворотне: це збільшення було зумовлене, в свою чергу, зростанням долі залученого капіталу в загальному його обсязі.

Тобто ситуація двозначна: з одного боку – повна відсутність фінансових ризиків, що є наслідком функціонування в умовах мінімального використання позикових коштів, з іншого ж – такі обставини зумовлюють певне, хоч і не значне зниження потенціалу підприємства.

З метою оптимізації структури джерел покриття підприємства та підвищення рівня його рентабельності необхідно залучати позикові джерела коштів для фінансування виробничо-господарської діяльності з урахуванням прийняттого для підприємства рівня фінансових ризиків.

Керуючись критерієм компромісної оптимізації рівня рентабельності власного капіталу та рівня фінансових ризиків втрати платоспроможності та фінансової стійкості необхідно визначити найбільш оптимальну структуру капіталу для ТОВ «Броктек».

У табл. 3.2 представлений розрахунок декількох варіантів структури капіталу підприємства, який проведено з урахуванням наступних умов:

–використання в процесі обчислень вихідних даних 2018 р., враховуючи найнижчий показник ефекту фінансового левериджу та абсолютне виключення фінансових ризиків натомість ;

–допущення процентної ставки за використання позикових коштів з урахуванням премії за кредитний ризик у діапазоні, відповідно – 15-18% річних.

Таблиця 3.2 – Визначення оптимального співвідношення рентабельності капіталу та рівня фінансових ризиків підприємства ТОВ «Броктек»

Показники	Варіанти							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Структурне співвідношення власного та позикового капіталу, %	100 : 0	80 : 20	70 : 30	60 : 40	50 : 50	40 : 60	30 : 70	25 : 75
Обсяг власного капіталу	17809	17809	17809	17809	17809	17809	17809	17809
Обсяг позикового капіталу	0	4452	7633	11873	17809	26714	41555	53428
Обсяг використовуваного капіталу	17809	22262	25442	29682	35619	44523	59365	71237
Мінімальна процентна ставка з урахуванням премії за ризик, %	0	15,0	15,5	16,0	16,5	17,0	17,5	18,0
Валова рентабельність активів, %	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40
Ставка оподаткування прибутку, %	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18	0,18
Сума валового прибутку (р.4×р.6)	7123,6	8904,8	10176,8	11872,8	14247,6	17809,2	23746	28494,8
Сума відсотків за кредитом (р.3×р.5)	0	668	1183	1900	2974	4541	7272	9617

Продовження таблиці 3.2

Сума податку на прибуток (р.7×р.8)	1282,25	1602,86	1831,82	2137,10	2564,57	3205,66	4274,28	5129,06
Чистий прибуток (р.8-р.9-р.10)	5841,35	6634,14	7161,86	7836,02	8744,55	10062,16	12199,60	13748,70
Чиста рентабельність власного капіталу (р.11/р.2)	0,33	0,37	0,40	0,44	0,49	0,57	0,69	0,77
Приріст чистої рентабельності власного капіталу, %	-	0,04	0,03	0,04	0,05	0,07	0,12	0,09
Ефект фінансового левериджу	0,00	5,44	9,16	14,00	20,48	30,38	46,38	58,50
Коефіцієнт фінансової стійкості	-	4,00	2,33	1,50	1,00	0,67	0,43	0,33

Слід зазначити, що найбільший приріст чистої рентабельності власного капіталу (0,12%) був отриманий за умов варіанту VII. Надалі величина приросту знижується, так як коефіцієнт фінансового важеля досяг свого оптимального значення 46,38, що визначає співвідношення власного і позикового капіталу з метою максимізації приросту рентабельності власного капіталу в пропорції 30:70, і подальше залучення позик недоцільно.

З більшою наочністю отримані результати приросту чистої рентабельності власного капіталу представлені на рис. 3.1.

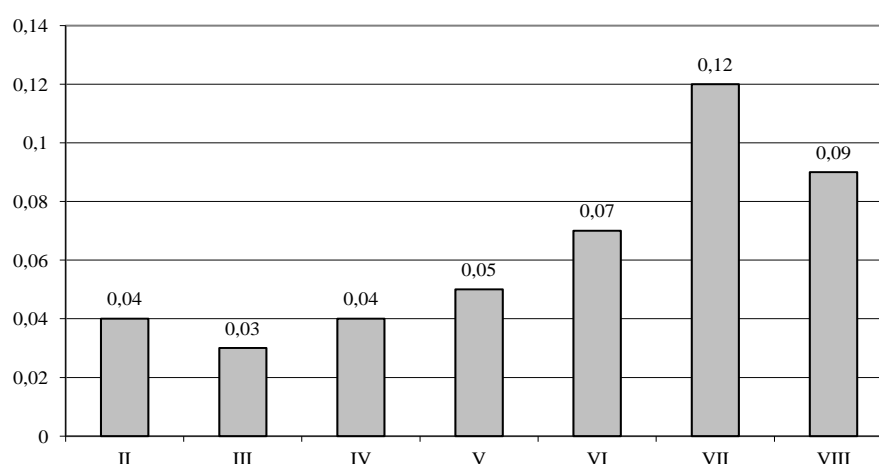

Рисунок 3.1 – Приріст чистої рентабельності власного капіталу при різних об'ємах залучення позикових коштів

Однак, слід зазначити, що оптимальне для підприємства з точки зору максимізації рентабельності власного капіталу співвідношення (30:70) характеризується надто низьким рівнем фінансової стійкості, а отже – високим ступенем фінансового ризику, яке варто брати до уваги при виборі раціональної для підприємства структури капіталу.

При критичному значенні коефіцієнта фінансової стійкості $K_{\text{ФС}} = 1$ приріст чистої рентабельності власного капіталу становить 0,05%. Ці умови відповідають варіанту IV.

Таким чином, оптимальне співвідношення рентабельності капіталу та рівня фінансових ризиків потребує додаткового залучення позикових коштів, що дозволить, в свою чергу, підприємству поліпшити фінансовий потенціал свого стратегічного розвитку (за рахунок формування додаткового об'єму активів) та реалізувати можливість приросту фінансової рентабельності діяльності. Слід також зазначити, що використання в діяльності підприємства позикових коштів має наступні переваги:

- досить широкі можливості залучення (особливо за умов високого кредитного рейтингу підприємства);
- забезпечення росту фінансового потенціалу підприємства при необхідності значного розширення його активів та об'ємів господарської діяльності;
- можливість генерувати приріст фінансової рентабельності.

В складі основного змісту процесу управління ризиком зниження фінансової стійкості підприємства наряду з оптимізацією співвідношення об'ємів власного та позикового капіталу виступає оптимізація складу необоротних та оборотних активів суб'єкта господарювання.

Даний метод пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства.

Слід зазначити, що економічні літературі в тому числі, виокремлюють три підходи до фінансування груп активів підприємства, що наведені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Підходи до фінансування груп активів підприємства

Склад активів підприємства	Консервативний підхід	Компромісний підхід	Агресивний підхід
Змінна частина оборотних активів	} <i>КПК</i>	} <i>КПК</i>	} <i>КПК</i>
Постійна частина оборотних активів			
Необоротні активи	} <i>ДПК + ВК</i>	} <i>ДПК + ВК</i>	} <i>ДПК + ВК</i>

При цьому, *КПК* – короткостроковий позиковий капітал; *ДПК* – довгостроковий позиковий капітал; *ВК* – власний капітал.

Надамо характеристику зазначеним підходам [69]:

– консервативний підхід, який зводиться до використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів і половини змінної частини оборотних. Перевагою цього підходу виступає забезпечення мінімального рівня ризику, так як короткострокові зобов'язання використовуються в незначних обсягах з метою формування лише змінної частини оборотних активів підприємства. Але, поряд з низьким рівнем ризику, така політика є дуже обтяжливою для підприємства у зв'язку з високою вартістю використовуваного капіталу. Крім того, консервативний підхід фінансування передбачає витрати, пов'язані з неповним використанням залученого довгострокового капіталу в періоди зменшення змінної частини оборотних активів.

– агресивний підхід направлений на використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань лише для фінансування необоротних активів. Оборотні активи у повному обсязі формуються за рахунок короткострокових зобов'язань. Ця політика забезпечує найбільш низьку вартість капіталу, і в той же час є обмеженою занадто високим ризиком втрати або недостатності капіталу;

– компромісний підхід фінансування передбачає формування необоротних активів та постійної частини оборотних за рахунок власного

капіталу і довгострокових зобов'язань.

Таким чином, розподілимо загальну суму оборотних активів, яку підприємство має на кінець 2019 р., на постійну та змінну частини. Зокрема до постійної частини ми віднесемо виробничі запаси підприємства та незавершене виробництво на кінець аналізованого року, інші оборотні активи, а також середньорічну суму дебіторської заборгованості підприємства та середньорічну суму грошових коштів підприємства.

Відповідно до складу змінної частини оборотних активів підприємства ми віднесемо вартість товарів та готової продукції підприємства на кінець аналізованого року, а також суми перевищення обсягів дебіторської заборгованості та грошових коштів підприємства на кінець 2019 р. над їх середньорічними розмірами (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Розподіл оборотних активів ТОВ «Броктек», сформованих на кінець 2019 р., на постійну та змінну частини, тис. грн

Вид оборотних активів підприємства	Постійна частина	Змінна частина
Виробничі запаси	4824	
Незавершене виробництво	-	
Готова продукція		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	6898	1738
Дебіторська заборгованість за розрахунками	2108,5	18,5
Інша поточна дебіторська заборгованість	51	-5
Грошові кошти та їх еквіваленти	1539	-186
Інші оборотні активи	893	
Всього	16313,5	1573,5

Схематично модель фінансування оборотних активів ТОВ «Броктек» відображено на рис. 3.2.

На основі даних рисунку можна зробити висновки, що за рахунок власного капіталу фінансуються майже вся постійна частина оборотних активів та необоротні активи. На основі такої структури фінансування своїх активів можна зробити висновок, що ТОВ «Броктек» використовує компромісний

підхід фінансування активів наближений до консервативного.

Необоротні активи (10307 тис. грн) 36,56%	} Власний капітал + Довгостроковий капітал (25464 тис. грн) 90,3%
Постійна частина ОА (15448,5 тис. грн) 57,86%	
Змінна частина ОА 1565 тис. грн) - 5,58%	} Короткостроковий капітал (2730 тис. грн) 9,7%

Рисунок 3.2 – Модель фінансування активів ТОВ «Броктек» у 2019 р.

Запропонуємо ТОВ «Броктек» в плановому періоді наблизити політику фінансування активів більш до агресивної політики. Опираючись на тенденції зміни валюти балансу підприємства та окремих його статей в 2019 р. порівняно із 2018 р., спрогнозуємо на плановий період обсяги необоротних та оборотних активів підприємства, очікуючи, що збережуться попередні тенденції. Так, необоротні активи будуть сформовані в розмірі 11564,4 тис. грн.

Розглянемо прогнозовану модель фінансування оборотних активів підприємства в 2020 р. (рис. 3.3).

Необоротні активи (11564,4 тис. грн) 34,17%	} Власний капітал + Довгостроковий капітал (27075,57 тис. грн) 80,0%
Постійна частина ОА (20391,8 тис. грн) 60,25%	
Змінна частина ОА (1882,2 тис. грн) - 5,58%	} Короткостроковий капітал (6768,8 тис. грн) 20%

Рисунок 3.3 – Прогнозована модель фінансування активів ТОВ «Броктек» на 2020 р.

За рахунок додатного значення змінної частини оборотних активів ми можемо збільшити розмір залученого короткострокового капіталу на 1308,8 тис. грн до 4038,8 тис. грн. Відповідно здійснених розрахунків визначимо прогнозовану структуру капіталу підприємства при використанні компромісної моделі фінансування його активів з наближенням до агресивної (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Прогнозована структура капіталу ТОВ «Броктек» на 2020 р.

Джерело капіталу	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Власний капітал	27075,57	80,0
Довгостроковий позиковий капітал	-	-
Поточні зобов'язання	6768,8	20
Всього джерел	33844,37	100,00

Таким чином, ми пропонуємо підвищити залучення позикового капіталу до 20%, пропонована структура суттєво не збільшить фінансові ризики підприємства.

Таким чином, аналіз структури капіталу за критерієм оптимізації фінансових ризиків дозволяє зробити висновки про значну наближеність реальної структури капіталу до показників консервативного підходу фінансування активів.

Раціональною ж структурою джерел фінансування з точки зору досягнення компромісу між вартістю капіталу і рівнем фінансових ризиків для підприємства є середнє співвідношення їх елементів в розмірі 80 до 20%.

Вибір будь-якої політики фінансування залежить від фінансової ідеології підприємства. Таким чином, оцінивши переваги та недоліки перерахованих підходів, підприємству слід поступово відходити від існуючої політики у бік переваги умов, що забезпечують більш високий рівень ефективності використання капіталу.

Підсумовуючи отримані в процесі аналізу результати, можна відмітити наступне: з точки зору фінансових ризиків втрати фінансової незалежності та

ліквідності підприємство функціонує в абсолютно безризиковій сфері, що, в свою чергу варто зауважити, зумовлено мінімальним обсягом залучення позикових коштів. Така структура джерел фінансування визначає абсолютну фінансову стійкість та ліквідне положення ТОВ «Броктек», однак в той же час підприємство недоотримує певний приріст фінансової рентабельності за рахунок використання позикових коштів. Таким чином, рівень ризик-менеджменту на підприємстві можна охарактеризувати як високий – повна забезпеченість власними коштами зумовлює абсолютно безризиковий характер діяльності підприємства в розрізі фінансової стійкості та ліквідності. Однак, беручи до уваги можливість та значний запас збільшення рівня фінансових ризиків в рамках, прийнятних для підприємства, одним зі шляхів оптимізації ризик-менеджменту та фінансового стану ТОВ «Броктек» загалом може бути запропонована модель оптимізації структури джерел покриття.

З результатів проведених розрахунків випливає наступне: з метою оптимізації рентабельності капіталу та рівня фінансових ризиків ТОВ «Броктек» необхідно додатково залучати позикові кошти, що дозволить, в свою чергу, підприємству поліпшити фінансовий потенціал свого стратегічного розвитку (за рахунок формування додаткового об'єму активів) та реалізувати можливість приросту фінансової рентабельності діяльності.

–оптимізація складу оборотних та необоротних активів. Результати характеризують ситуацію з наявністю переваги оборотних активів в загальному об'ємі сформованих підприємством активів, що з одного боку забезпечує високий рівень ліквідності та платоспроможності, та з іншого – є обтяжливим для підприємства і в певній мірі генерує ризики втрат в процесі інфляції та внаслідок несумлінності партнерів.

–раціоналізація політики фінансування активів підприємства з точки зору оптимального рівня фінансових ризиків. Аналіз структури капіталу за критерієм оптимізації фінансових ризиків дозволяє судити про значну наближеності реальної структури капіталу до показників консервативного підходу фінансування активів. Отож, можна констатувати досить обтяжливу

для підприємства політику фінансування активів.

Раціональною ж структурою джерел фінансування з точки зору досягнення компромісу між вартістю капіталу і рівнем фінансових ризиків для підприємства є середнє співвідношення їх елементів в розмірі 80 до 20%.

3.2 Запровадження ефективних інструментів управління діловою активністю підприємства

Ефективне управління діловою активністю підприємства є одним із напрямів формування відповідного рівня фінансової безпеки. При цьому ділова активність виступає важливою й обов'язковою умовою забезпечення самостійності підприємства та зниження його залежності від факторів невизначеності та ризику. Зазначений вид управлінської діяльності набуває особливого значення в сучасних умовах, оскільки ринкові засади господарювання вимагають постійного удосконалення управлінських знань, розробки нових заходів управління діловою активністю та підвищення рівня фінансової безпеки підприємств. Відтак, напрями управління діловою активністю підприємства мають бути засновані на принципах ринкової економіки й відповідних механізмах управління [9].

Здійснюючи аналіз ділової активності підприємства ТОВ «Броктек» було визначено певну негативну динаміку щодо коефіцієнтів оборотності структурних складових активів та пасивів а саме:

–динаміка оборотності оборотних активів демонструвала негативну динаміку, зменшення зазначеного показника за аналізований період становило 42,86%, період оборотності оборотних активів збільшився порівняно з 2017 р. на 75,11 днів.

–збільшення тривалості періоду погашення дебіторської заборгованості призвело до збільшення тривалості операційного циклу, протягом аналізованого періоду на 28,6 днів.

Зазначимо, що нестача вільних коштів через замороження їх у

дебіторській заборгованості гальмує процес діяльності та може призвести до зниження ділової активності підприємства ТОВ «Броктек».

Відповідно зазначені умови вимагають від підприємств виконання завдань щодо упорядкування управлінських процесів стосовно рівня розвитку ділової активності підприємств.

Головна мета системи управління діловою активністю підприємства передбачає забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємства, збільшення його загальної вартості ТОВ «Броктек». Відповідно напрями управління діловою активністю підприємства мають бути направлені на раціоналізацію праці робітників, підвищення їх трудового потенціалу задля досягнення високих кінцевих результатів діяльності підприємств та як наслідок підвищення рівня фінансової безпеки [18].

Слід зазначити, що на ділову активність підприємства впливає значна кількість факторів, що є визначальними при обранні напрямів та інструментів управління нею.

Тому, слід виокремити основні елементи системи управління діловою активністю підприємства:

–цілі (у розрізі об'єкту управління – цілі стосовно клієнтів, партнерів, ресурсів, обладнання, продуктів, технологій, персоналу);

–бізнес-процеси, що дозволяють забезпечити управління діловою активністю;

–персонал, на який покладено здійснення цих бізнес-процесів;

–інформаційні системи (системне програмне забезпечення, обладнання) та системи комунікацій, які слугують базою інформатизація системи управління.

До основних цілей управління діловою активністю підприємства відносять [9]:

1. Формування відповідного рівня комерційного успіху підприємства. В даному випадку мається на увазі досягнення стратегічних цілей підприємства за мінімальних витрат та строків. Виходячи з того, що безпосередньо сама

розробка і впровадження відповідних напрямів управління діловою активністю може значно зменшити строки і витрати ресурсів на досягнення стратегічних цілей підприємства, то відповідно підвищуються шанси на успіх. При цьому, слід зазначити, що на жаль, підприємства не завжди досягають своїх цілей, та відповідно не досягають успіху. Тому, для досягнення успіху, підприємство повинно розробляти такі напрями управління своїми цілями, бізнес-процесами, ресурсами, які дозволяли б йому, швидко виробляти товари і послуги високої якості і за помірними цінами (забезпечення високої комерційної активності) тис самим реагуючи на запити ринку.

2. Підвищення інвестиційної привабливості підприємства. Підприємство повинно постійно прагнути залучати капітал для можливості та збільшення активності реалізації своїх проєктів. Залучені інвестиції дозволяють підприємству пришвидшити процеси підвищення ділової активності, тим самим скоротити час для досягнення стратегічних цілей, та забезпечити конкурентні переваги. Формування ефективної системи управління діловою активністю підприємства значно збільшують можливості на більш вигідних умовах залучати інвестиції.

3. Зростання ліквідності та ринкової капіталізація підприємства. В даному випадку показники ліквідності підприємства визначають здатність легко продати підприємство, а підвищення капіталізації дозволяє збільшити ринкову вартість.

Існує багато переваг формування та впровадження напрямів управління діловою активністю підприємства:

- підвищення ефективності управління;
- збільшення масштабів бізнесу;
- скорочення витрат;
- підвищення продуктивності праці;
- впровадження інформаційних систем.

У той же час, при досягненні зазначених цілей підприємства постійно виникає ряд проблем, які сформовані впливом чинників внутрішнього та

зовнішнього оточення, а саме:

Стан ділової активності підприємства. Сама думка керівництва щодо формування або удосконалення напрямів управління діловою активністю може з'явитися в різні періоди життєвого циклу підприємства, як на початку створення, так і на стадії зрілості, коли підприємство існує тривалий час і може перебувати як в стані бурхливого розвитку, так і у стані стагнації. Таким чином, визначення напрямів управління діловою активністю буде обумовлене необхідністю ефективно управляти процесом розвитку, а за умов стану стагнації на вихід із зазначеного стану.

2. Нематеріальність напрямів управління діловою активністю призводить до ускладнення оцінювання і виконання управлінських рішень. У результаті управління підприємство отримує сукупність взаємопов'язаних елементів. Ця система елементів є достатньо визначальною, оскільки передбачає як повинно працювати підприємство, для того щоб бути успішним і досягати перспективних цілей щодо підвищення та оптимізації ділової активності.

3. Швидкоплинні вимоги в процесі розробки напрямів управління діловою активністю. В ході реалізації визначених управлінських заходів конкретизуються цілі, з'являється можливість оптимізації та побудови більш ефективних процесів, визначається доцільність змін в організаційній структурі, необхідність впровадження елементів інформаційних систем і т.д. З іншого боку, динамічність змін зовнішнього середовища, що в сучасних реаліях рідко важко прогнозована, також змушує змінювати вимоги до системи управління підприємства. Нові вимоги до вибору напрямів управління діловою активністю породжують внесення змін, що, в свою чергу, впливає на зміст, терміни і бюджет виконання управлінських заходів.

4. Зрілість управлінського апарату підприємства, тобто здатність керівників підприємства мати єдиний погляд на всі напрями управління діловою активністю підприємства та відповідно впроваджувати узгоджену політику в управлінні, опираючись на факти.

Ураховуючи окреслені засади функціонування підприємств, відзначимо, що досягнення конкретної мети або сукупності цілей з управління діловою

активністю лише підкреслює важливість науково-практичного обґрунтування доцільності проведення діагностики її управління.

Під діагностикою управління діловою активністю розуміють процес аналізу стану та поведінки даної категорії з метою своєчасного визначення необхідності її корегування.

Діагностика управління передбачає збір інформації та її обробку шляхом співставлення з певною нормою, еталоном, правилом, зразковим показником.

Дослідження, проведені Коваленко О.В., Ремньовою Л.М., Фаріон В.Я., направлені на визначення діагностики управління діловою активністю через здійснення комплексного аналізу стану та забезпечення внутрішніми ресурсами та потенціалу підприємства з метою здійснення їх якісної оцінки щодо факту наявності, перспективності та відповідності цілям та завданням підприємств [31, с. 268].

У той же час, вчений-теоретик Скриньковський Р.М. вбачає в діагностиці управління цілеспрямовану аналітичну діяльність, яка проявляється через наступні аналітичні процеси:

– оцінка стану реалізації основних функцій менеджменту (планування, контроль, функція дії та координування);

– визначення ключових проблем (наявних, можливих) оптимізації (підвищення або зниження) ефективності функціонування та розвитку організаційного механізму управління діловою активністю підприємства та пошук напрямів їх подолання [61, с. 201].

Відтак, стає очевидним той факт, що діагностика управління виступає одним із визначальних способів, що спрямовуються на формування та вибір напрямів управління діловою активністю на підприємстві.

Відповідно до вищезазначеного підприємству ТОВ «Броктек» запропоновано застосовувати на практиці діагностичний інструментарій управління діловою активністю, що на наш погляд дозволить підприємству підвищити показники ефективності діяльності (рис. 3.4).

Діагностичний інструментарій управління діловою активністю базується на науковій систематизації методів аналізу, інформаційних джерел, показників,

які є базою проектування управлінських рішень.

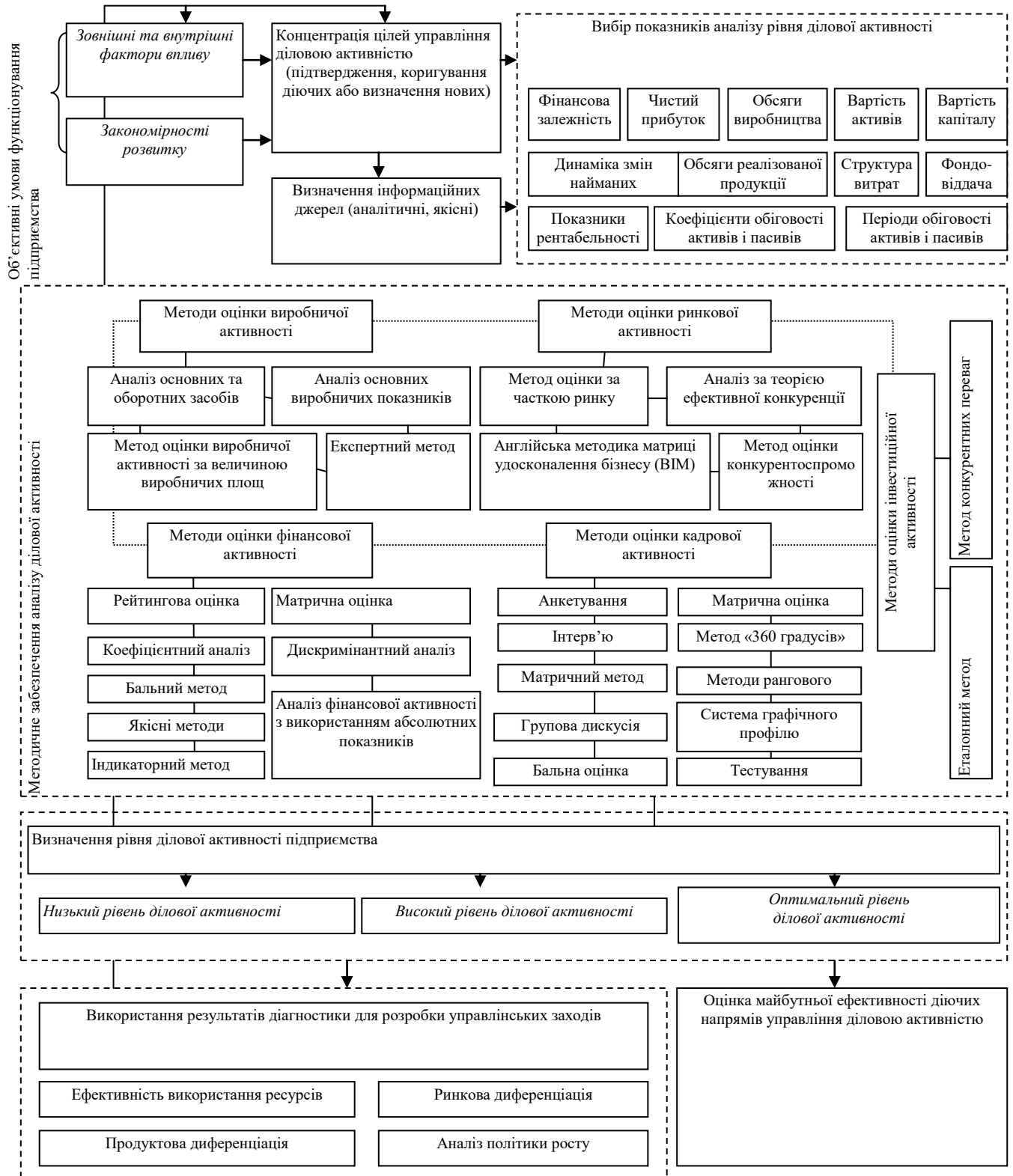

Рисунок 3.4 – Діагностичний інструментарій управління діловою активністю підприємства в системі фінансової безпеки

Ці рішення приймаються стосовно вчасного виявлення, розпізнавання, а також моніторингу негативних змін показників ділової активності підприємства у режимі реального часу та відповідно визначення засобів їхнього прискорення, уповільнення, або ж призупинення.

Зосередження саме на діагностичному інструментарію аргументується тим, що зазначені аналітичні елементи, формують передумови для якісного застосування отриманих результатів діагностики та можливості здійснення прогнозів щодо доцільності використання існуючих на підприємстві напрямів управління діловою активністю.

Результатом використання діагностичного інструментарію управління діловою активністю повинна стати спрямованість керівництва підприємства в першу чергу на подолання, попередження чи ліквідацію причин, що призвели до погіршення рівня ділової активності підприємства та негативно вплинули, на результати господарської діяльності. Таким чином, діагностичний інструментарій системи управління діловою активністю надає можливість визначити найбільш ефективні методики її аналізу та стати дієвим інструментом оцінки значної кількості показників.

Відповідно для того, щоб досягти максимального ефекту в проєкті формування цілеспрямованих управлінських дій та їх виконання можна виділити наступні ролі для виконавців (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Основні вимоги до персоналу, відповідального за виконання напрямів управління діловою активністю підприємств

Роль	Відповідальність та основні функції	Компетенції та вимоги до персоналу
1	2	3
Бізнес-аналітик	Відповідає за процес бізнес-аналізу і визначення управлінських напрямів. Робота із зацікавленими особами проєкту (інтерв'ю, опитування, мозкові штурми, фокус-групи і т.д.)	Розвинені комунікативні навички. Базові знання та практичний досвід формування та використання управлінських бізнес-процесів. Знання методик управління.
Бізнес-керівник	Відповідає за процес розробки, а також за прийняття ключових рішень в аналізі, бізнес-управлінні, підготовки документації й ін.	Наявність професійних навичок та аналіз методик управління. Базові знання та практичний досвід використання управлінських механізмів.

Продовження таблиці 3.6

1	2	3
Спеціаліст по бізнес-процесам	Відповідає за управлінські бізнес-процеси на всіх функціональних зонах ділової активності. Детальне вивчення елементів бізнес-процесів (карти цілей, організаційна структура тощо)	Глибокі знання в області управління організацією, управління проєктами, бізнес-аналізу. Знання методик управління, практичний досвід їх використання. Розвинені комунікативні навички.
Спеціаліст із розробки документації щодо управлінських заходів	Відповідає за процес розробки документації системи щодо управління діловою активністю організації. Налагодження та підготовка звітів для документації управлінських заходів. Формування документів.	Глибоке знання і практичний досвід використання обраних управлінських напрямів визначених бізнес-процесів. Володіння навичками моделювання в обсязі, необхідному для розробки звітів.
Спеціаліст з якості	Відповідає за забезпечення якості в процесах бізнес-аналізу, бізнес-архітектури, розробки документації заходів управління діловою активністю.	Базові знання та практичний досвід формування управлінських бізнес-процесів. Знання діючих зовнішніх і внутрішніх стандартів в області оформлення документації.

Оскільки виконання управлінських заходів щодо встановлення відповідного рівня ділової активності включають різні процеси то відповідно, для кожного процесу та до виконавця певного напрямку управління або сукупності напрямів встановлюються певні вимоги щодо знань, вмінь, навичок.

Отже, можна виокремити п'ять основних ролей для виконавців, які безпосередньо братимуть участь у процесі реалізації визначених напрямів управління діловою активністю на підприємстві. На них покладено переважно різні функції та вони в цілому мають різні зони. Відповідно і рівень відповідальності та кваліфікації будуть різні.

Є цілком логічно, що на малих підприємствах певні ролі можуть поєднуватися. Природно, що для невеликих підприємств деякі ролі можуть поєднуватися, як наприклад, бізнес-керівника може виконувати функцію бізнес-аналітика та/або фахівця який відповідає за бізнес-процеси, можливі й інші комбінації. Головне, щоб не виник конфлікт інтересів, наприклад фахівець відповідальний за розробку інформаційної документації щодо системи управління діловою активністю не може одночасно відповідати за якість, оскільки можуть виникнути питання щодо об'єктивності оцінювання самої

якості.

Якщо підприємство, незалежно від того до малих чи великих підприємств він відноситься, не може самостійно забезпечити функціонування зазначених параметрів системи управління діловою активністю, воно може скористатися послугами аутсорсинг або інсорсинг ресурсів:

–приклад аутсорсингу: як зовнішні підрядники можуть найматися бізнес-аналітик, бізнес-керівник або спеціаліст з бізнес-процесів;

–приклад інсорсингу: спеціаліст з якості може залучатися на умовах додаткового навчання.

Головною умовою успішного виконання запроваджених напрямів управління підприємства є ретельний вибір управлінських інструментів. Тому, необхідною умовою є врахування сучасних тенденцій в менеджменті, особливо тих, які акцентують увагу на гнучких методах реалізації подібних напрямів. Зазначений підхід до вибору основних напрямів управління діловою активністю має цілком значні переваги:

1. Використання ітераційного підходу. В межах ітерацій здійснюється послідовне уточнення, доповнення і відповідно систематизовано всі напрями та складові управління. Наявність лише в теорії ефективної система управління діловою активністю призводить до неузгоджень в практичній діяльності підприємства. В такому випадку не отримає очікуваних результатів.

2. Система управління діловою активністю підприємства має послідовний, чіткий, зрозумілий це призводить до спрощення процесу виділення ресурсів для реалізації управлінських заходів та підвищує ступінь їх реалізації.

3. Збільшується імовірність якості результатів запровадження напрямів управління. Раціональний розподіл функцій і ролей зменшує як обсяг так і тривалість робіт, дозволяючи таким чином більш ефективно використовувати трудові ресурси. Як результат підприємство отримує саме ті напрями управління діловою активністю, які йому необхідні для досягнення поставлених цілей.

Маючи в своєму активі сформований алгоритм впровадження визначених

напрямів управління діловою активністю, дозволяє перейти до розробки та впровадження організаційно-методичного механізму, який потрібний для реалізації цих напрямів.

Висновки до розділу 3

Беручи до уваги можливість та значний запас збільшення рівня фінансових ризиків в межах, прийнятних для підприємства, одним зі шляхів оптимізації ризик-менеджменту та фінансового стану ТОВ «Броктек» загалом може бути запропонована модель оптимізації структури джерел покриття.

З результатів проведених розрахунків випливає наступне: з метою оптимізації рентабельності капіталу та рівня фінансових ризиків ТОВ «Броктек» необхідно додатково залучати позикові кошти, що дозволить, в свою чергу, підприємству поліпшити фінансовий потенціал свого стратегічного розвитку (за рахунок формування додаткового об'єму активів) та реалізувати можливість приросту фінансової рентабельності діяльності.

–оптимізація складу оборотних та необоротних активів. Результати характеризують ситуацію з перевагою оборотних активів в загальному об'ємі сформованих підприємством активів, що з одного боку забезпечує високий рівень ліквідності та платоспроможності, та з іншого – є обтяжливим для підприємства і в певній мірі генерує ризики втрат в процесі інфляції та внаслідок несумлінності партнерів.

–раціоналізація політики фінансування активів підприємства з точки зору оптимального рівня фінансових ризиків. Аналіз структури капіталу за критерієм оптимізації фінансових ризиків дозволяє стверджувати про значну наближеності реальної структури капіталу до показників консервативного підходу фінансування активів. Отож, можна констатувати досить обтяжливу для підприємства політику фінансування активів.

Раціональною ж структурою джерел фінансування з точки зору досягнення компромісу між вартістю капіталу і рівнем фінансових ризиків для

підприємства є середнє співвідношення їх елементів в розмірі 80 до 20%.

Діагностика управління діловою активністю підприємств є одним із визначальних способів, що спрямовуються на формування та вибір напрямів управління. Відповідно з метою формування на підприємстві ТОВ «Броктек» ефективної системи управління діловою активністю, запропонована застосування діагностичного інструментарію, який дозволяє систематизувати методи аналізу, інформаційні джерела, показники, які є підґрунтям проектування управлінських рішень щодо своєчасного виявлення, розпізнання, а також зосередження негативних значень ділової активності підприємств у реальному режимі, визначення способів їхнього прискорення, уповільнення, або призупинення.

Результати використання діагностичного інструментарію управління діловою активністю спрямовані на подолання, попередження чи ліквідацію причин погіршення рівня ділової активності підприємства, що відображається на загальних результатах господарської діяльності.

Для досягнення максимального ефекту в проекті формування комплексу цілеспрямованих управлінських дій виділено п'ять ключових ролей виконавців, які братимуть участь у реалізації напрямів управління діловою активністю підприємства, а саме бізнес-аналітик бізнес-керівник, спеціаліст по бізнес процесам, спеціаліст із розробки документації щодо управлінських заходів, спеціаліст з якості. Вони виконують переважно різні функції, мають різні зони відповідальності та вимоги до кваліфікації.

ВИСНОВКИ

На основі проаналізованих у роботі підходів щодо визначення сутності фінансової безпеки підприємства вважаємо за доцільне підтримати таке визначення фінансової безпеки підприємства – це стан, що характеризується захищеністю фінансових інтересів підприємства, забезпеченістю достатнім обсягом та зваженим використанням ресурсів, наявністю стійкої динаміки зростання в поточному та перспективному періодах, що досягається шляхом розробки і реалізації раціональної фінансової стратегії підприємства, гнучкістю у прийнятті фінансових рішень, вчасним реагуванням на небезпеки і загрози зовнішнього та внутрішнього характеру та ефективним управлінням фінансовими ризиками підприємства.

Своєчасна і точна ідентифікація загроз фінансовим інтересам підприємства є необхідною передумовою забезпечення його фінансової безпеки. Можна стверджувати, що рівноцінної значимості мають як процес формування, так і наступний процес – забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства багато в чому залежить від того наскільки ефективно сформована система управління фінансовими ризиками підприємства. Безпосередньо управління фінансовими ризиками підприємства, що спрямована на забезпечення фінансової безпеки підприємства повинна ґрунтується на використанні методів та інструментів фінансового менеджменту.

Забезпечення фінансової безпеки підприємства представляє собою цілеспрямований багаторівневий процес, який включає сукупність методів, ресурсів, важелів спрямованих на недопущення (попередження) можливих фінансових збитків та забезпечення захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання від деструктивного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз, відповідного рівня майнового стану, ліквідності, фінансової

незалежності, рентабельності, ділової та ринкової активності й формуванню рівноваги та розвитку підприємства в поточній і стратегічній перспективі за умов функціонування конкурентного середовища.

Формування методичних засад до слідження фінансової безпеки підприємства передбачає необхідність виконання таких вимог: використання комплексного підходу до оцінювання фінансової безпеки підприємства; визначення показників стану, рівня запасу міцності та потенціалу фінансової безпеки підприємства; використання методу інтегрального оцінювання під час визначення показників фінансової безпеки підприємства; врахування впливу чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища функціонування підприємства.

На основі проведеного аналізу ключових показників фінансового стану підприємства ТОВ «Броктек», які дозволяють здійснити оцінювання фінансової безпеки слід зазначити наступне:

Чистий дохід підприємства за аналізований період збільшився за період 20061 тис. грн (53,2%), при цьому собівартість послуг підприємства зростає 15186 тис. грн (78,1%). Процес збільшення собівартості пояснюється її прямою залежністю від цін на паливо та запчастини. Зростання цін на паливо та запчастини, а також фактори пов'язані в першу чергу з валютними ризиками і загальноекономічною ситуацією в країні, зумовлюють збільшення цін на послуги з перевезення вантажів.

Валовий прибуток підприємства ТОВ «Броктек» за 2017–2019 рр. збільшився на 4875 тис. грн, чи відповідно на 69,0%.

Чистий прибуток ТОВ «Броктек» в 2017 р. становив 3360 тис. грн, його збільшення за аналізований період становило 2482 тис. грн (73,9%).

Звертає на себе увагу деяке зниження в динаміці показники рентабельності реалізованих продукції (послуг), що, в свою чергу, пояснюється зростанням собівартості продукції. Так, в 2017 р. рентабельність від наданих послуг склала 17,28%, в 2018 р. цей показник збільшився до значення до значення 18,17% і впродовж 2019 р. знову відбулося зменшення до рівня

16,87%, що може свідчити про деяке зниження ефективності діяльності підприємства, а також політики ціноутворення.

В цілому діяльність підприємства, не зважаючи на суттєве збільшення собівартості продукції, є рентабельною та приносить підприємству стабільний дохід.

Аналіз ліквідності балансу в межах оцінювання ризику неплатоспроможності за період 2017-2019 рр. характеризує ситуацію сталої абсолютно без ризикової діяльності підприємства в розрізі платоспроможності.

При цьому проведений аналіз яскраво демонструє політику підприємства в сфері формування коштів: ТОВ «Броктек» функціонує в основному за рахунок власних коштів без залучення довгострокових позик, використання короткострокових позик та коштів поточного залучення – на рівні 10-15%. Структура активів водночас відповідає умовам абсолютної ліквідності, що зумовлює постійну платоспроможність підприємства на протязі аналізованих періодів, і, як результат, свідчить про сталий фінансовий стан.

Діагностика фінансової стійкості підприємства, що відноситься до так званих структурних ризиків підприємства, засвідчила, що підприємство має абсолютну фінансову стійкість протягом всього аналізованого періоду.

Аналіз відносних показників фінансової стійкості підприємства підтвердив виконання нормативних умов для показника коефіцієнту забезпеченості власними коштами, що є свідченням стабільного фінансового стану підприємства.

Комплексна (бальна) оцінка ризику фінансової неспроможності підприємства засвідчила, що підприємство за аналізований період класифікувалось як підприємство першого класу, тобто функціонувало в умовах абсолютної платоспроможності та фінансової стійкості. Підприємство рентабельне, знаходиться в безризиковій зоні.

Беручи до уваги можливість та значний запас збільшення рівня фінансових ризиків в межах, прийнятних для підприємства, одним зі шляхів оптимізації ризик-менеджменту та фінансового стану ТОВ «Броктек» загалом

може бути запропонована модель оптимізація структури джерел покриття.

З результатів проведених розрахунків впливає наступне: з метою оптимізації рентабельності капіталу та рівня фінансових ризиків ТОВ «Броктек» необхідно додатково залучати позикові кошти, що дозволить, в свою чергу, підприємству поліпшити фінансовий потенціал свого стратегічного розвитку (за рахунок формування додаткового об'єму активів) та реалізувати можливість приросту фінансової рентабельності діяльності.

– оптимізація складу оборотних та необоротних активів. Результати характеризують ситуацію з перевагою оборотних активів в загальному об'ємі сформованих підприємством активів, що з одного боку забезпечує високий рівень ліквідності та платоспроможності, та з іншого – є обтяжливим для підприємства і в певній мірі генерує ризики втрат в процесі інфляції та внаслідок несумлінності партнерів.

– раціоналізація політики фінансування активів підприємства з точки зору оптимального рівня фінансових ризиків. Аналіз структури капіталу за критерієм оптимізації фінансових ризиків дозволяє стверджувати про значну наближеності реальної структури капіталу до показників консервативного підходу фінансування активів. Отож, можна констатувати досить обтяжливу для підприємства політику фінансування активів.

Раціональною ж структурою джерел фінансування з точки зору досягнення компромісу між вартістю капіталу і рівнем фінансових ризиків для підприємства є середнє співвідношення їх елементів в розмірі 80 до 20%.

Діагностика управління діловою активністю підприємств є одним із визначальних способів, що спрямовуються на формування та вибір напрямів управління. Відповідно з метою формування на підприємстві ТОВ «Броктек» ефективної системи управління діловою активністю, запропонована застосування діагностичного інструментарію, який дозволяє систематизувати методи аналізу, інформаційні джерела, показники, які є підґрунтям проектування управлінських рішень щодо своєчасного виявлення, розпізнання, а також зосередження негативних значень ділової активності підприємств у

реальному режимі, визначення способів їхнього прискорення, уповільнення, або призупинення.

Результати використання діагностичного інструментарію управління діловою активністю спрямовані на подолання, попередження чи ліквідацію причин погіршення рівня ділової активності підприємства, що відображається на загальних результатах господарської діяльності.

Для досягнення максимального ефекту в проєкті формування комплексу цілеспрямованих управлінських дій виділено п'ять ключових ролей виконавців, які братимуть участь у реалізації напрямів управління діловою активністю підприємства, а саме бізнес-аналітик бізнес-керівник, спеціаліст по бізнес процесам, спеціаліст із розробки документації щодо управлінських заходів, спеціаліст з якості. Вони виконують переважно різні функції, мають різні зони відповідальності та вимоги до кваліфікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альнаджар А. Матричний підхід до визначення сутності фінансової безпеки підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 1(1). С. 74–79.
2. Амосов О. Ю. Формування системи оцінки фінансової безпеки підприємства. *Економіка підприємства*. 2012. № 1. С. 8–13.
3. Андрєєва В. Г., Матусова О. М. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки підприємств за сучасних умов розвитку економіки України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 6(3). С. 4–9.
4. Бабаніна Н. В. Фінансові ризики в системі управління фінансовою безпекою підприємства. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2014. Випуск 2 (17). С. 116–122.
5. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Київський національний торговельно-економічний ун-т. К.: КНТЕУ, 2004. 760 с.
6. Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2011. № 124. С. 73–76.
7. Біломістна І. І., Хоречко В. Є. Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств. *Інноваційна економіка*. 2012. № 6 (32). С. 305–307.
8. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К.: Эльга, 2009. 776 с.
9. Варганова О. В. Моніторинг ділової активності в системі управління підприємством. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2017. № 6. С. 52–58.
10. Васечко Л. І. Огляд понятійного апарату фінансово-економічної безпеки підприємства. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 9.

С. 115–118.

11. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.

12. Величко О. Г., Скарченко Д. С. Комплексна система забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 5(5). С. 4–10.

13. Вівчар О. І., Гевко В. Р. Комплексне оцінювання та механізми зміцнення фінансової безпеки системи підприємницьких структур: інформаційно-аналітичний підхід. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 1. С. 58–64.

14. Вітлінський В. В., Скіцько В. І. Ризик-менеджмент ланцюгів постачання в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2018. № 4. С. 384–392.

15. Вудвуд В. В., Батієвська О. В. Фінансова безпека підприємства: сутність, цілі, принципи та шляхи забезпечення. *Підприємництво і торгівля*. 2019. Вип. 25. С. 89–93.

16. Глийова О. О. Управління фінансовою безпекою підприємства в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2019. № 11(1). С. 130–133.

17. Гнилицька Л. В. Концептуалізація управлінського обліку як інформаційної основи економічної безпеки підприємства. Фінанси, облік і аудит. 2013. Вип. 2. С. 185–192.

18. Годящев М. О. Організаційна складова управління діловою активністю підприємств: сутність та інструменти. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2017. № 2. С. 14–23.

19. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01. Київ, 2006. 174 с.

20. Гросул В. А., Антонова О. В. Класифікація загроз фінансовим інтересам підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку торгівлі та послуг: зб. наук. праць. 2011. Вип. 1 (13). С. 155–162.

21. Даценко Г. В. Оцінка ризику як основа підвищення фінансової безпеки підприємства. *Молодий вчений*. 2019. № 9(1). С. 195–199.

22. Доценко І. О. Стратегія управління фінансовими ризиками підприємства в процесі формування його фінансової безпеки. *Modern Economics*. 2020. № 20(2020). С. 73–78.

23. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.] ; за ред. д.е.н., проф. А. О. Єпіфанова. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

24. Зигрій О. В. Вплив ризиків та загроз на стан фінансово-економічної безпеки підприємств. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 1. С. 105–108.

25. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 256 с.

26. Ильяшенко И. С. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия. *Научные труды ДонНТУ*. 2002. № 48. С. 16–22.

27. Каркавчук В. Економетричне моделювання динаміки рівня фінансової безпеки підприємства. *Вісник Львівського університету*. 2008. № 40. С. 121–125.

28. Картузов Є. П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 8 (134). С. 172–181.

29. Картузов Є. П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9 (135). С. 115–124.

30. Кириченко О. А., Кудря І. В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 10. С. 22–26.

31. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.]. – 2-ге вид. Київ: Знання, 2005. 456 с.

32. Коваль Л. П. Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. № 22.7. С. 208–213.

33. Ковальова О. М. Обґрунтування теоретичних засад управління структурою капіталу підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 14–20.

34. Ковальчук Н. О., Федорук Ю. І. Фактори, що визначають структуру капіталу вітчизняних підприємств у мінливих умовах господарювання. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 364–370.

35. Козаченко Г. В., Адаменко Т. М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2015. № 1 (1). С. 69–79.

36. Копитко М. І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування): дис. ... докт. екон. наук: 21.04.02. Київ: ВНЗ «Університет економіки і права Крок», 2015. 401 с.

37. Коц О. М. Фінансові ризики в системі управління фінансовою безпекою підприємства. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2015. № 4. С. 136–141.

38. Кудрицька Ж. В. Система управління фінансовою безпекою підприємства. Ефективна економіка. 2012. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=897> (дата звернення 15.10.2020).

39. Куцик В. І., Бартиш А. І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.4. С. 250–255.

40. Лаврова Ю. В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз. *Економічний аналіз*. 2011. № 9, Ч 2. С. 274–277.

41. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2011. 399 с.

42. Малик О. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою безпекою підприємства. Економіка: реалії часу: науковий журнал Одеського національного політехнічного університету. 2015. № 4. С. 82–87.

43. Малюта Л. Я. Фінансова складова в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка і управління*. 2015. № 2. С. 72–76.

44. Марина А. С., Катранжи Л. Л. Фінансова безпека в системі управління підприємством. *Менеджер*. 2018. № 4. С. 51–59.

45. Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посіб. Львів, 2011. 380 с.

46. Матвійчук Л. О. Методика визначення рівня фінансової безпеки машинобудівних підприємств. Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». 2011. № 5 (119). С. 109–114.

47. Мельник С. І. Дослідження викликів, ризиків, загроз та небезпеки в системі забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4(1). С. 172–177.

48. Мельник С. І. Основні структурні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 44. С. 72–76.

49. Мельник С. І. Сутнісна характеристика поняття "фінансова безпека підприємства". Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. 2019. № 3. С. 234–239.

50. Могиліна Л. А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності :.. дис. канд. екон. наук : 08.00.08. Суми, 2015. 21 с.

51. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посіб. Львів, 2011. 380 с.

52. Нестеренко О. О. Методологічна інтерпретація ризиків фінансової безпеки підприємства в системі економічного аналізу. *Економічний простір*. 2019. № 144. С. 168–179.

53. Новіков А. О. Взаємозв'язок понять ризику, небезпеки і загрози у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки. *International scientific journal*. 2015. № 8. С. 136–138.

54. Олесенко І. С. Платоспроможність підприємства в системі забезпечення фінансової безпеки: сутність та роль. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 12(3). С. 45–51.

55. Орлик О. В. Фінансові ризики в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Інноваційна економіка. 2016. № 5 (6). С.

218–223.

56. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 15.08.2020).

57. Рета М. В., Шимко Н. І. Діагностика фінансового стану як інструмент управління фінансовою безпекою підприємства. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Харків : НТУ «ХПІ». 2013. № 67 (1040). С. 80–89.

58. Січиокно Г. Б. Механізм управління фінансовою безпекою промислових підприємств в умовах глобалізації. Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки. 2017. Вип. 2(2). С. 81–90.

59. Савицька О. І. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємницької діяльності в Україні. *Бізнес Інформ*. 2012. № 8. С. 47–50.

60. Ситник Н. С., Джиговська Л. І. Методика оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства: зміст та функціональні складники. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 46(2). С. 65–70.

61. Скриньковський Р., Павловські Г. Діагностика в системі менеджменту підприємства. *Проблеми економіки*. 2016. № 3. С. 199–205.

62. Слободянюк Н. О., Шокер Р. І. Моделювання механізму фінансової безпеки підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 206–212.

63. Смірная С. М. Фінансово-економічна безпека підприємства: завдання управління та напрями їх реалізації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2020. Вип. 43. С. 149–154.

64. Сторожук Т. М., Малинич Н. В., Пастух Д. Л. Вплив структури капіталу на фінансову стійкість підприємства. *Економічний вісник*. Серія : Фінанси, облік, оподаткування. 2020. Вип. 5. С. 148–159.

65. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 9. С. 140–148.

66. Ткаченко А. М., Резніков О. Л. Оцінка рівня економічної безпеки

підприємства. Вісник економічної науки. 2010. №1 С. 101–106.

67. Хаджинова О. В., Куртяник М. С. Ризик-менеджмент як складова системи управління фінансовою безпекою на підприємстві. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки. 2019. Вип. 37. С. 7–13.

68. Цвайг Х. І., Михаліцька Н. Я. Фінансові ризики та їх вплив на фінансову безпеку підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 22. С. 128–132.

69. Чемчикаленко Р. А., Сергієнко К. А. Оптимізація структури капіталу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 298–303.

70. Barton L. Crisis in organizations: Managing and Communicating in the Heat of Chaos. Cincinnati, OH: South-Western Educational Publishing, 1993. 256 p.

71. Beaver W. Financial Ratios as Predictors of Failure. Supplement to Journal of Accounting Research. 1966. 4. P. 71–111.

72. Begley J. Ming J., Watts S. Analysis of Altman's and Ohlson's Review of Accounting Studies. 1996. P. 25–38.

73. Crisis management. Mode of access: URL: World Wide Web: URL : www.lancsresilience.org.uk/Documents/Bcm/London_Chamber_of_Commerce.pdf (дата звернення: 01.11.2020).

74. Fabozzi F.J. Financial Management and Analysis. *John Wiley & Sons, Inc.* 2008. 1022 p

ДОДАТОК А

БАЛАНС (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2018 р.

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1	0
первісна вартість	1001	8	8
накопичена амортизація	1002	7	8
Незавершені капітальні інвестиції	1005	726	536
Основні засоби	1010	6662	7996
первісна вартість	1011	14268	16272
знос	1012	7606	8276
Інвестиційна нерухомість	1015		
інші фінансові інвестиції	1035	17	11
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	11
Відстрочені податкові активи	1045	224	625
Усього за розділом I	1095	7630	9180
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	3013	3688
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	2945	5160
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	374	1101
з бюджетом	1135	27	989
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	52	62
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	3185	1725
Інші оборотні активи	1190	114	61
Усього за розділом II	1195	9709	12786
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	350	447
Баланс	1300	17689	22413

Продовження ДОДАТКУ А

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	41	41
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410	5010	5010
Емісійний дохід	1411		
Накопичені курсові різниці	1412		
Резервний капітал	1415	222	222
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	10214	14860
Усього за розділом I	1495	15487	20132
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
у тому числі: резерв довгострокових зобов'язань	1531		
Усього за розділом II	1595		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Векселі видані	1605		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	383	535
розрахунками з бюджетом	1620	141	259
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	108	128
розрахунками з оплати праці	1630	253	291
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	69	15
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	7	7
Поточні забезпечення	1660		
Інші поточні зобов'язання	1690	1242	1046
Усього за розділом III	1695	2203	2281
Баланс	1900	17689	22413

ДОДАТОК Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2018 рр., тис. грн.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	4	3
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	34451	26513
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	25573	19443
Валовий: прибуток	2090	8878	7070
збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	19378	10629
Адміністративні витрати	2130	1867	1426
Витрати на збут	2150	544	448
Інші операційні витрати	2180	19943	11340
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	5903	4485
збиток	2195		
Інші фінансові доходи	2220		203
Інші витрати	2270	-14	-9
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	5889	4679
збиток	2295		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	1244	1319
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	4646	3360

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	20072	15029
Витрати на оплату праці	2505	4536	3822
Відрахування на соціальні заходи	2510	1571	1291
Амортизація	2515	596	590
Інші операційні витрати	2520	647	516
Разом	2550	27422	21247

ДОДАТОК В

БАЛАНС (Звіт про фінансовий стан)
на 31 грудня 2019 р.

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	0	18
первісна вартість	1001	8	31
накопичена амортизація	1002	8	13
Незавершені капітальні інвестиції	1005	536	1510
Основні засоби	1010	7996	7999
первісна вартість	1011	16272	17158
знос	1012	8276	9160
інші фінансові інвестиції	1035	11	6
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	11	12
Відстрочені податкові активи	1045	625	764
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	9180	10307
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	3688	4824
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	5160	8636
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	1101	609
з бюджетом	1135	989	1518
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	62	51
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	1725	1353
Інші оборотні активи	1190	61	28
Усього за розділом II	1195	12786	17022
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	447	865
Баланс	1300	22413	28194

Продовження ДОДАТКУ В

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	41	41
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401		
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410	5010	5000
Резервний капітал	1415	222	222
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	14860	20201
Усього за розділом I	1495	20132	25464
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
у тому числі: резерв довгострокових зобов'язань	1531		
Усього за розділом II	1595		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Векселі видані	1605		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	535	393
розрахунками з бюджетом	1620	259	372
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	128	172
розрахунками з оплати праці	1630	291	363
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	15	68
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	7	401
Поточні забезпечення	1660		
Інші поточні зобов'язання	1690	1046	961
Усього за розділом III	1695	2281	2730
Баланс	1900	22413	28194

ДОДАТОК Д

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2019 рр., тис. грн.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	46574	34451
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	34629	25573
Валовий: прибуток	2090	11945	8878
збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	29352	19378
Адміністративні витрати	2130	1969	1867
Витрати на збут	2150	718	544
Інші операційні витрати	2180	30640	19943
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	7970	5903
збиток	2195		
Інші витрати	2270	-9	-14
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	7961	5889
збиток	2295		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-2119	-1244
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	5842	4646
збиток	2355		

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	5	4
Матеріальні затрати	2500	28993	20072
Витрати на оплату праці	2505	5854	4536
Відрахування на соціальні заходи	2510	2014	1571
Амортизація	2515	930	596
Інші операційні витрати	2520	947	647
Разом	2550	38738	27422

Декларація академічної доброчесності здобувача вищої освіти ЗНУ

Я, Зінченко Віталій Володимирович, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою», адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Формування ефективної системи фінансової безпеки ТОВ «Броктек»» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Зінченко В.В.

Дата _____ Підпис _____ Андросова О.Ф.